

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทบทวน ทฤษฎีและ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อพฤติกรรมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพื่อนำมาประกอบการศึกษา ดังนี้

1. เครื่องดื่มแอลกอฮอล์
2. สังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์
3. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม
4. ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้หญิง วัฒนธรรม และ สังคม
5. ผู้หญิงสยาม บทบาทและสถานภาพ: ร่องรอยจากพิธีกรรม ความเชื่อ
6. ผู้หญิง/ผู้ชาย: ที่บ้าน/ที่สาธารณะ
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
8. แนวคิดในการศึกษา

1. เครื่องดื่มแอลกอฮอล์

เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หรือ สุราเข้ามามีบทบาทในสังคมไทยเมื่อใด ไม่มีหลักฐานที่ปรากฏชัดเจน แต่พบว่าสุราได้แพร่หลายเข้าไปในทุกวัฒนธรรม โดยถูกนำมาเกี่ยวพันกับอิทธิพลความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรมต่างๆในสังคม และพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ดังจะเห็นได้จากที่มีการใช้สุราเป็นเครื่องเซ่นไหว้สำหรับการบูชา ตามพิธีกรรมและความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น ไม่เพียงแต่เป็นเครื่องเซ่นบูชาเท่านั้น การบริโภคสุราก็มีมานานเช่นกัน กล่าวกันว่าคนไทยแต่ก่อนมีการผลิตสุราไว้บริโภคเองในบ้าน และสำหรับเลี้ยงแขกในงานต่างๆเท่านั้น ไม่มีการผลิตเพื่อจำหน่าย การผลิตสุราเพื่อจำหน่ายในประเทศไทยนั้นเริ่มต้นเมื่อชาวจีนได้อพยพมาตั้งรกรากในประเทศไทยตั้งแต่สมัยปลายอาณาจักรอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ได้นำวิธีการกลั่นสุราเข้ามาและมีการกลั่นเพื่อจำหน่าย สุราที่กลั่นจำหน่ายของชาวจีนจึงมีชื่อเรียกว่า “เหล้าโรง” คนไทยจึงเริ่มซื้อสุรากลั่นมาบริโภคนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ต่อมาเมื่อรัฐได้เก็บภาษีอากรจากการผลิตและจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ชาวจีนได้ผูกขาดการประมุขเป็นผู้เก็บภาษีส่งให้รัฐ ทำให้ชาวจีนมีอิทธิพลอย่างมากต่อแบบแผนและพฤติกรรมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของคน

ไทย จะเห็นได้จากคำว่า “ก๊ง” หรือ “ก๊ง” ที่เป็นภาษาที่ใช้สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน (อดิศวร์ หลายชูไทย และคณะ, 2544)

แอลกอฮอล์ หรือที่คนไทยเรียกว่า สุราหรือเหล้า เป็นสารธรรมชาติที่ได้มาจากกระบวนการหมักน้ำตาล (เช่น จากข้าว อุ่น ข้าวโพด) กับยีสต์ เกิดเป็นสารที่เรียกว่า เอทานอล (ethanol) ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักในเครื่องดื่มประเภทสุรา แต่การที่จะดื่มเอทานอลที่บริสุทธิ์เพียงอย่างเดียว นั้น ไม่สามารถดื่มได้ เพราะรสชาติแรงบาดคอ จึงต้องมีส่วนผสมเพื่อให้รสชาติดีขึ้น เราเรียก ส่วนผสมนั้นว่า คอนเจเนอ์ (congener)

สุรา หมายถึง เครื่องดื่มที่มีเอทิลแอลกอฮอล์ (Ethyl Alcohol) ผสมอยู่ในปริมาณไม่เกิน 60% ซึ่งถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่คนสามารถใช้ดื่มได้ (เป็นเกณฑ์กำหนดของสากลทั่วไป แต่ของคนไทยครอบคลุมถึงปริมาณไม่เกิน 80%) เอทิลแอลกอฮอล์เป็นสารที่เสพติดได้

ตามหลักสากลทั่วไป คำว่า 1 ดริงก์ (drink) นั้น หมายถึง เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ผสมอยู่ 12 กรัม ซึ่งเทียบเท่ากับเบียร์ (3.6% เอทานอล) ขนาด 12 ออนซ์ (1 ออนซ์ เท่ากับ 30 มิลลิลิตร) 1 กระป๋อง หรือวิสกี้ 80 ดีกรี (40% เอทานอล) 1 ออนซ์ (30 มิลลิลิตร)

คำว่า ดีกรี หมายถึง ความเข้มข้น เช่น เหล้า 100 ดีกรี หมายถึง เหล้าที่มีแอลกอฮอล์ 100 ส่วน ผสมน้ำ 100 ส่วน เหล้า 80 ดีกรี หมายถึง เหล้าที่มีแอลกอฮอล์ 80 ส่วน ผสมน้ำ 100 ส่วน โดยเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แต่ละชนิดมีดีกรีที่แตกต่างกัน เบียร์ 3.5-6 ดีกรี น้ำตาลเมา กระแช่ ไวน์ 8-12 ดีกรี เหล้าโรง 28 ดีกรี เหล้าผสม เช่น แม่โขง แสงโสม 35-40 ดีกรี เหล้าขาว 40 ดีกรี วิสกี้ บรันดี วอดก้า 40-55 ดีกรี โดยทั่วไปแล้วได้มีการกำหนดอย่างคร่าวๆ สำหรับชาวเอเชียว่า ผู้ชายที่ดื่มเหล้าคือ ผู้ที่ดื่ม 4 ดริงก์ต่อวัน และถ้าเป็นผู้หญิงที่ดื่มเหล้าคือ ผู้ที่ดื่ม 3 ดริงก์ต่อวัน

แอลกอฮอล์ที่คนบริโภคเข้าไปนั้น ประมาณร้อยละ 90 จะถูกดูดซึมอย่างรวดเร็ว โดยลำไส้เล็กส่วนต้น และภายในเวลา 30-90 นาที ระดับแอลกอฮอล์ในเลือดจะขึ้นสูงสุด แอลกอฮอล์จะกระจายในร่างกายได้อย่างรวดเร็ว ผลที่เห็นได้อย่างชัดเจนลำดับแรกคือ ฤทธิ์ต่อสมอง ในระยะแรกจะทำให้ผู้ดื่มเกิดความรู้สึกกระปรี้กระเปร่า ตึกกะนอง แต่ในขณะเดียวกันก็เริ่มมีผลต่อการตัดสินใจ การพูด ความว่องไวในการทำงานของระบบประสาทและกล้ามเนื้อจะช้าลง ทำให้มีผลต่อการขับขี้นานพาหนะ และเมื่อระดับของแอลกอฮอล์เพิ่มสูงขึ้นอีก จะทำให้สูญเสียด้านการทรงตัว การมองเห็น สมาธิความจำ และอาจรุนแรงถึงขั้นหมดสติได้ นอกจากนี้ การดูดซึมของแอลกอฮอล์ที่บริเวณลำไส้เล็กก็จะทำให้การดูดซึมของวิตามินบีชนิดต่างๆ ลดลงด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิตามินบี 1 โดยภาวะพร่องวิตามินบี 1 จะทำให้เกิดโรคสมองเสื่อมขึ้นได้ และจะเป็นอย่างถาวรถ้าแก้ไขไม่ทัน และแน่นอน ที่สุด แอลกอฮอล์จะไปมีผลทำให้เกิดการอักเสบของเซลล์ตับ

ก่อให้เกิดดับอักเสบ ไชมันสะสมในตับ และตับแข็งได้ แอลกอฮอล์ยังมีผลต่อหลอดเลือดและหัวใจได้ โดยทำให้เกิดภาวะความดันโลหิตสูง ระดับคลอเลสเตอรอลและไตรกลีเซอไรด์เพิ่มสูงขึ้น ทำให้มีโอกาเสี่ยงต่อการเป็นโรคหัวใจขาดเลือดเนื่องจากภาวะหลอดเลือดหัวใจตีบ นอกจากนี้ แอลกอฮอล์ยังเป็นพิษโดยตรงต่อกล้ามเนื้อหัวใจอีกด้วย จึงเห็นได้ว่า แอลกอฮอล์นั้นมีผลต่อระบบภายในร่างกายหลายระบบ ยิ่งบริโภคในปริมาณที่มากและต่อเนื่องเป็นระยะเวลาานาน ก็ยิ่งเสี่ยงต่ออันตรายต่างๆ เหล่านี้มากขึ้น (<http://kanchanapisek.or.th/kp6/BOOK27/chapter6/t27-6-11.htm>. 19 พฤษภาคม 2548)

1.1 ปัจจัยที่ส่งเสริมให้มีการเริ่มบริโภคแอลกอฮอล์ ได้แก่

1.1.1 ความอยากลอง เป็นธรรมชาติของมนุษย์ในการที่อยากจะลองหรือเผชิญกับสิ่งใหม่ๆ โดยเฉพาะในวัยที่ความรู้สึกอยากลองเป็นเรื่องที่ทำหาย ตื่นเต้น สนุกสนาน เช่น ในวัยรุ่น

1.1.2 กลุ่มเพื่อน หลายคนไม่กล้าที่จะปฏิเสธ เมื่อถูกเพื่อนชวนให้ดื่มแอลกอฮอล์หรือบางคน มีทัศนคติว่า การดื่มแอลกอฮอล์กับกลุ่มเพื่อน หมายถึงการรักพวกพ้อง เป็นหนึ่งเดียวกัน ทำให้เกิดความเพลิดเพลินและความสนุกสนาน

1.1.3 สังคมและวัฒนธรรม สังคมไทยมองเรื่องการดื่มแอลกอฮอล์ว่าเป็นเรื่องธรรมดา จะเห็นได้ว่า งานสังสรรค์ งานเลี้ยง งานฉลอง และงานประเพณีต่างๆ แทบทุกงานจะต้องมีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นส่วนประกอบด้วยเสมอ ทำให้ผู้ที่เติบโตในสังคมลักษณะนี้มองว่า การดื่มเป็นเรื่องธรรมดา เพียงแต่สำหรับตนเองจะเป็นโอกาสใดเท่านั้น

1.1.4 ความเชื่อ เมื่อใดที่คนเรามีความเชื่อว่า สิ่งที่ตนเองกำลังกระทำไม่เป็นอันตรายต่อตนเอง และสามารถที่จะควบคุมสถานการณ์ได้ เมื่อนั้น จะยังทำให้ความกังวลใจหรือความกลัวที่จะกระทำสิ่งนั้นๆ ลดน้อยลง และทัศนคตินี้ไปสอดคล้องกับความเชื่อที่มีต่อแอลกอฮอล์ โดยช้านานมาแล้วคนมักจะเชื่อ ในสรรพคุณของยาองเหล้า และเชื่อว่าการดื่มแอลกอฮอล์เป็นครั้งคราวหรือประเภท ดิกร้ออ่อนๆ คงไม่น่าจะเป็นปัญหากับตนเอง

1.1.5 กระแสของสื่อโฆษณา ปัจจุบันนี้สื่อต่างๆ มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนอย่างมาก และในเรื่องที่เกี่ยวกับแอลกอฮอล์ จะเห็นว่า มีการแข่งขันทางการค้ากันสูงมาก โฆษณาที่เกี่ยวข้องกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มีอยู่มากมาย ซึ่งเป็นกลยุทธ์ของบริษัทผลิตเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่จะต้องพยายามสร้างสื่อโฆษณาขึ้นเป็นจำนวนมาก เพื่อให้ผู้บริโภคเกิดความรูสึกอยากลอง และรูสึกว่าการบริโภค แอลกอฮอล์นั้นเป็นเรื่องที่ดีงาม หรือเป็นเรื่องที่ควรจะมีใจในฐานะที่เกิดเป็นคนไทย (ซึ่งจริงๆ แล้วไม่มีความเกี่ยวข้องกันเลย) หรือเป็นเรื่องที่ผู้ชายควรจะต้องลอง เพื่อแสดงความเป็น “ลูกผู้ชาย” อย่างแท้จริง บางผลิตภัณฑ์จะเจาะจงกลุ่มเป้าหมายพิเศษ เช่น กลุ่มสุภาพสตรีให้หันมามีค่านิยมในการดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มขึ้น นอกจากสื่อโฆษณาสินค้าเครื่องดื่มแล้ว สื่อใน

ลักษณะบันเทิง เช่น ภาพยนตร์ ละคร หรือแม้กระทั่งเพลง ก็มีส่วนจูงใจผู้ชมให้เกิดความรู้สึกคล้อยตามได้ สิ่งต่างๆเหล่านี้ รวมทั้งสินค้าที่สะดวกต่อการซื้อหาที่มีอยู่อย่างดาษดื่น ก็มีส่วนอย่างมากต่อการส่งเสริมการบริโภคเครื่องดื่มประเภทนี้

1.1.6 ความเครียด คุณสมบัติของแอลกอฮอล์ สามารถทำให้ผู้ดื่มเกิดความรู้สึกผ่อนคลายลืมความทุกข์ และเกิดความคิดคะนอง ทำให้ ในหลายๆครั้ง การดื่มเพื่อลดความเครียดจึงเป็นเหตุผลอย่างหนึ่งของผู้ดื่ม และยังเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้มีการดื่มอย่างต่อเนื่อง แต่จากการศึกษาพบว่า เมื่อดื่มแอลกอฮอล์ในปริมาณมาก จะทำให้เกิดความรู้สึกตรงกันข้าม คือ กระวนกระวาย เครียด หรือหงุดหงิดได้ง่าย โดยเฉพาะช่วงที่ระดับแอลกอฮอล์ในกระแสเลือดเริ่มลดลง (<http://kanchanapisek.or.th/kp6/BOOK27/chapter6/t27-6-11.htm>, 19 พฤษภาคม 2548)

1.2 ปัจจัยที่เสี่ยงต่อการติดแอลกอฮอล์ ประกอบด้วย

1.2.1 สารแอลกอฮอล์ แอลกอฮอล์เป็นสาร ที่มีคุณสมบัติทำให้เกิดการเสพติดได้ โดยแอลกอฮอล์จะไปกระตุ้นสมองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความอยาก การเสพติดเป็นวงจรของสมองที่เกี่ยวกับความอยาก ความพึงพอใจ ซึ่งเป็นส่วนของสมองที่เกี่ยวข้องกับการติดสารเสพติด ทำให้ผู้เสพเกิดความพอใจ และมีความต้องการใช้ซ้ำอีก หักห้ามใจไม่ได้ ซึ่งนำไปสู่การติดในที่สุด และในหลายๆ ครั้ง ทำให้มีการกลับไปใช้สารนี้ใหม่อีก เพราะความอยาก ปัญหาของการเลิกแอลกอฮอล์จึงไม่ได้ "อยู่ที่ใจ" เพียงอย่างเดียว แต่เป็นเรื่องการทำงานของสมองในส่วนของวงจรนี้ร่วมด้วย นอกจากนี้ เมื่อได้มีการบริโภคแอลกอฮอล์ในปริมาณและในระยะเวลาหนึ่ง จะทำให้เกิดอาการติด "ทางร่างกาย" เกิดขึ้น นั่นคือ เมื่อหยุดดื่ม หรือเพียงแค่ลดปริมาณการดื่มลง ก็จะทำให้เกิดอาการต่างๆ เหล่านี้ได้ เช่น กระสับกระส่าย หงุดหงิด นอนไม่หลับ ใจสั่น คลื่นไส้ อาเจียน บางรายมีอาการรุนแรง เช่น เกิดภาพหลอน ได้ยินเสียงแว่ว สับสน และ มีอาการชักร่วมด้วย ทำให้ต้องดื่มแอลกอฮอล์ เพื่อระงับอาการเหล่านี้

1.2.2 กรรมพันธุ์ ในปัจจุบัน พบว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างกรรมพันธุ์กับการติดแอลกอฮอล์ จากการศึกษาบางครอบครัว พบว่า ถ้าคนในครอบครัวติดเหล้า ลูกหลานจะพลอยติดเหล้าไปด้วย ถ้าพ่อหรือแม่ หรือพี่หรือน้อง คนใดคนหนึ่งติดเหล้า คนอื่นในครอบครัวมีสิทธิ์ติดเหล้าได้ถึง 25 เปอร์เซ็นต์ คือสูงกว่าอัตราการติดเหล้าในพลเมืองทั่วไป 5 เท่า ถ้าทั้งพ่อทั้งแม่ติดเหล้าทั้งคู่ อัตราการติดเหล้าของลูกจะสูงขึ้น 50-60 เปอร์เซ็นต์ มีการศึกษาจากคู่มือในประเทศสวีเดน ประเทศเดนมาร์ก และที่รัฐโอไฮโอ ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า ถ้าฝาแฝดคนหนึ่งติดเหล้า โอกาสที่คู่แฝดอีกคนจะติดเหล้ามีสูงมาก หากเป็นแฝดที่เกิดจากไข่คนละใบ อัตราการติดเหล้าของคู่แฝดจะมี 25 เปอร์เซ็นต์ ถ้าเป็นแฝดที่เกิดจากไข่ใบเดียวกัน คู่แฝดจะติดเหล้า 65-80

เปอร์เซ็นต์ แสดงว่า พันธุกรรมเป็นข้อบ่งชี้ถึงอิทธิพลของการคิดเหล่าด้วย แต่ถ้าเป็นฝาแฝดที่เกิดจากไข่ใบเดียวกัน ฝาแฝดคนหนึ่งคิดเหล่า ส่วนคู่แฝดอีกคนกลับคิดเหล่าไม่ถึง 100 เปอร์เซ็นต์ก็แสดงว่าจะต้องมีสาเหตุอื่น ๆ เป็นตัวบ่งชี้ร่วมด้วย การศึกษาวิจัยโดยการแยกเด็กไปเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม ได้ข้อสรุปเป็นที่แน่ชัดว่า เมื่อแยกเด็กจากพ่อแม่เดิมที่คิดเหล่าตั้งแต่วัยแรกเกิดเอาไปเลี้ยงในครอบครัวใหม่ที่ไม่คิดเหล่า เด็กนั้นก็คิดเหล่าอยู่ดี ผู้หญิงเป็นโรคคิดเหล่าน้อยกว่าผู้ชายถึง 3 เท่า แต่จะไม่คิดเหล่าในเยาว์วัย ครั้นอายุมากขึ้น มีเรื่องกระทบจิตใจมาก หรือเป็นโรคซึมเศร้ามักจะใช้เหล่าเป็นเครื่องชโลมใจ จึงมีโอกาสคิดเหล่าได้มาก ในประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้หญิงจะยอมรับว่าตนเองมีปัญหาในการคิดเหล่า และจะไม่ค่อยถกเถียงในการเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล โอกาสที่จะหายจากโรคคิดเหล่าจึงมีมากกว่าผู้ชาย แต่ก่อนผู้หญิงจะคิดเหล่าน้อยกว่าผู้ชาย แต่ในปัจจุบันนี้ผู้หญิง โดยเฉพาะวัยรุ่น จะคิดเหล่าเท่ากับผู้ชาย จึงเป็นที่น่าวิตกเป็นอย่างยิ่ง เพราะนักคิดเหล่าผู้หญิงนั้น ถ้าคิดจัดมากมักมีปัญหากระทบต่อร่างกายและจิตใจมากกว่าผู้ชาย ปัจจัยที่ทำให้ผู้หญิงหันมาคิดเหล่านั้น ขึ้นอยู่กับสถานะทางสังคม โดยเฉพาะมีการเปลี่ยนแปลงสถานะทางการสมรส เช่น มีการหย่าร้าง หรือตกงาน หรือถูกพลัดพรากจากผู้เป็นที่รัก แต่สำหรับหญิงหม้ายเพราะสามีตายส่วนใหญ่ กลับไม่หันมาคิดเหล่าเพื่อดับความเศร้าโศก ผู้หญิงเมื่อตั้งครรถ้องระวังรักษาตัวให้ดี ยุติการคิดเหล่าให้ได้ เพราะเหล่าจะมีผลกระทบอย่างแรงต่อทารกในครรภ์ มีการค้นพบว่า ทารกในครรภ์ของผู้หญิงที่เป็นนักคิดเหล่า จะพิการตามอวัยวะต่าง ๆ ที่สำคัญ คือ ทารกที่เกิดมาจะเป็นโรคปัญญาอ่อน ศีรษะเล็ก สมองเล็ก เชื่องช้า (ทรงเกียรติ ปิยะกะ และ เวทิน ศันสนีย์เวช, 2540.)

1.2.3 ปัจจัยทางชีวภาพอื่นๆ พบว่า ในคนที่มีการตอบสนองต่อแอลกอฮอล์ในลักษณะที่คือต่อฤทธิ์ของสารนี้ อาจต้องบริโภคแอลกอฮอล์ในปริมาณที่มากกว่าเกณฑ์เฉลี่ย จึงจะทำให้เกิดอาการมึนเมาได้ คนกลุ่มนี้เป็นผู้ที่มีความเสี่ยงสูงมากที่จะกลายเป็นคนติดแอลกอฮอล์เมื่อมีอายุมากขึ้น

1.2.4 บุคลิกภาพ บุคคลที่มีลักษณะบุคลิกภาพ แบบประหม่า วิตกกังวล ไม่มั่นใจ และถ้าการบริโภคแอลกอฮอล์ช่วยให้สิ่งเหล่านี้หายไป เช่น ทำให้รู้สึกกล้า และมั่นใจมากขึ้น จะเป็นบุคคลที่มีความเสี่ยงสูงต่อการติดแอลกอฮอล์ นอกจากนี้ บุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบต่อต้านสังคม เช่น ชอบความ ก้าวร้าว รุนแรง ไม่เกรงใจ และไม่เคารพสิทธิของผู้อื่น ไม่รู้สึกผิดในสิ่งที่ตนเองกระทำต่อผู้อื่น ก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความเสี่ยงต่อการเป็นคนติดแอลกอฮอล์เช่นกัน (<http://kanchanapisek.or.th/kp6/BOOK27/chapter6/t27-6-11.htm>, 19 พฤษภาคม 2548)

1.3 ปัจจัยที่ส่งเสริมให้มีการบริโภคแอลกอฮอล์อย่างต่อเนื่อง

1.3.1 การเรียนรู้ การเรียนรู้ว่า เมื่อตนเองได้บริโภคแอลกอฮอล์แล้ว ทำให้เกิดความสุข ความพึงพอใจ จะเป็นเหตุที่ทำให้เกิดความอยาก และมีการบริโภคแอลกอฮอล์อย่างต่อเนื่อง เรียกว่า “อาการติดใจ” ซึ่งความสุขความพึงพอใจเหล่านี้จะสัมพันธ์กับช่วงเวลาในระดับแอลกอฮอล์ในเลือดสูงขึ้น หลังจากเริ่มบริโภคได้ไม่นาน

1.3.2 ความเครียด คนที่เครียดง่าย ขาดทักษะในการปรับตัว หรือแก้ไขปัญหา อาจพบว่า การบริโภคแอลกอฮอล์ช่วยให้ลืมความเครียดได้ชั่วคราว ในขณะที่ยังคงขาดทักษะในการแก้ไขปัญหาชีวิต คนเหล่านั้นจะหันมา พึ่งแอลกอฮอล์ จนเกิดการติดขึ้นได้ในที่สุด

1.3.3 ภาวะคือต่อฤทธิ์แอลกอฮอล์ เมื่อบริโภค แอลกอฮอล์ไปได้ระยะหนึ่ง จะเกิดการคือต่อ ฤทธิ์แอลกอฮอล์ขึ้น อาจเป็นเพราะเกิดการเผาผลาญของแอลกอฮอล์ในร่างกายได้มากขึ้น ทำให้ฤทธิ์ต่างๆ ของแอลกอฮอล์หมดไปอย่างรวดเร็ว จึงทำให้ต้องดื่มในปริมาณที่มากขึ้น หรืออาจเกิดจากการที่ร่างกาย โดยเฉพาะ สมองของเรามีการปรับตัวในลักษณะที่เคยชินต่อฤทธิ์ของแอลกอฮอล์ ทั้งหมดนี้จะนำไปสู่การบริโภคแอลกอฮอล์ในปริมาณที่มากขึ้น เพื่อให้ได้ฤทธิ์ที่พึงประสงค์ดั้งเดิม

1.3.4 ภาวะขาดแอลกอฮอล์ เกิดอาการเช่นเดียวกับภาวะขาดสารเสพติดทั่วไป หรือที่เรียกกันว่า “อาการลงแดง” เนื่องจากการบริโภคแอลกอฮอล์ในปริมาณหนึ่งอย่างต่อเนื่องจะเกิดผลต่อการปรับตัวของสมอง ดังนั้น เมื่อปริมาณแอลกอฮอล์ในร่างกายลดลง จึงส่งผลต่อการทำงานของสมอง ทำให้เกิดอาการกระสับกระส่าย มือสั่น นอนไม่หลับ และต้องหวนกลับมาดื่มแอลกอฮอล์เพื่อระงับอาการเหล่านี้

1.4 ผลกระทบต่อร่างกายจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

สุราเมื่อเข้าสู่ร่างกาย เอทิลแอลกอฮอล์จะถูกดูดซึมและกระจายไปได้ทุกส่วนของร่างกาย มีผลทำให้เกิดพิษต่อระบบต่าง ๆ ที่สำคัญคือ

1.4.1 ภาวะมีนเมาจากแอลกอฮอล์ ภาวะมีนเมาจากแอลกอฮอล์เป็นผลจากการที่แอลกอฮอล์ในกระแสเลือดไปมีผลต่อการทำงานของสมอง ทำให้เกิดอาการต่างๆ แตกต่างกันไป ตามระดับของแอลกอฮอล์ในกระแสเลือด ผู้ดื่มจะมีอาการมากขึ้นเรื่อยๆ ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ได้แก่ ปริมาณของแอลกอฮอล์ที่บริโภคเข้าไป อัตราการเพิ่มสูงขึ้นของแอลกอฮอล์ในร่างกาย ยิ่งดูดซึมเร็วอัตรานี้จะยิ่งมากขึ้น ทำให้มีอาการได้เร็ว และมากขึ้นตามลำดับ ภาวะร่างกายของแต่ละคนที่จะตอบสนองต่อแอลกอฮอล์ซึ่งบางคนต้องใช้แอลกอฮอล์ปริมาณมากจึงจะเกิดอาการขึ้นได้

นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยทางพันธุกรรมที่เป็นตัวกำหนดการตอบสนองของสมองที่มีต่อระดับแอลกอฮอล์ และภาวะของอารมณ์และสิ่งแวดล้อมในขณะที่ยืม

ผลของแอลกอฮอล์ที่มีต่อการทำงานของสมองจะสัมพันธ์กับปริมาณแอลกอฮอล์ในกระแสเลือด โดยในระดับต่ำ จะมีผลต่อการควบคุมอารมณ์ให้รู้สึกว่องไว ตีตก และความวิตกกังวลลดลง ต่อมา เมื่อระดับของแอลกอฮอล์เริ่มสูงขึ้น ก็จะมีผลต่อการประสานงานต่างๆ ในระบบการทำงานของสมอง ทำให้พูดไม่ชัดเจน เดินเซ การประสานงานระหว่างสายตา สมอง และการกระทำเริ่มผิดพลาด การตัดสินใจบกพร่อง มองเห็นภาพ ไม่ชัด ภาพซ้อน และเมื่อระดับแอลกอฮอล์เพิ่มสูงขึ้นถึง 200 มิลลิกรัม/ 100 มิลลิลิตร จะมีผลต่อการทำงานของสมองอย่างรุนแรง ทำให้สูญเสียต่อการควบคุมการทำงานของกล้ามเนื้อ คลื่นไส้ อาเจียน จิตใจสับสน และถ้าระดับของแอลกอฮอล์เพิ่มสูงขึ้นไปอีก จะทำให้หมดสติได้ นอกจากนี้ ภาวะมึนเมาจากแอลกอฮอล์ยังมีผลเสียต่อร่างกายในด้านต่างๆ กล่าวคือ ทำให้เกิดอาการหน้าแดง ใจเต้นแรง หายใจเร็ว มีพฤติกรรมที่รุนแรง ก้าวร้าว และยังมีผลเสียต่อความจำ ทำให้จำอะไรไม่ได้ในขณะที่มึนเมา ในภาษาอังกฤษเรียกอาการนี้ว่า “แบล็กเอาท์” (blackout)

1.4.2 ภาวะขาดแอลกอฮอล์ เกิดจากการลดลงของระดับแอลกอฮอล์ ซึ่งจะส่งผลต่อการทำงานของสมองทำให้เกิด อาการต่างๆ ตามมา อาการจะขึ้นอยู่กับว่าผู้นั้น เป็นผู้ที่ดื่มจนกลายเป็นผู้ติดแอลกอฮอล์หรือไม่ โดยทั่วไป ผู้ที่ไม่ติดแอลกอฮอล์จะเกิดอาการขาดแอลกอฮอล์ได้หลังจากดื่มในปริมาณที่มาก โดยมีลักษณะที่เรียกกันว่า เมาก้างในตอนเช้า หรือยังไม่สร้างจากเมาเมื่อคืน อาการจะเริ่มเกิดขึ้นหลังจากหยุดดื่มได้ 4-6 ชั่วโมง โดยมีอาการปวดศีรษะ มือสั่น หงุดหงิด กระวนกระวาย ตาสู้แสงสว่างไม่ได้ รวมทั้งอาจมีอาการใจสั่นร่วมด้วย อาการต่างๆ เหล่านี้จะเป็นอยู่ประมาณ 24-48 ชั่วโมง สำหรับอาการขาดแอลกอฮอล์ในผู้ที่ดื่มจนติดแล้วนั้น อาการจะเริ่มเป็นตามช่วงระยะและลำดับเวลาดังนี้ ในช่วง 6-24 ชั่วโมงแรก หลังจากหยุดหรือลดปริมาณการดื่ม จะมีอาการมือสั่น ปวดศีรษะ หงุดหงิด กระวนกระวาย ใจสั่น นอนไม่หลับ ในบางรายจะเริ่มเกิดอาการประสาทหลอน ส่วนใหญ่เป็นอาการหูแว่ว หวาดระแวง กลัวคนจะมาทำร้าย บางรายจะพบอาการชักกระตุกเกร็งทั้งตัวได้ อาการต่างๆ จะเป็นอยู่ประมาณ 24-48 ชั่วโมง และหากผู้นั้นเป็นผู้ที่ติดแอลกอฮอล์อย่างรุนแรงก็จะทำให้เกิดอาการต่างๆ ตามมาได้ก็คือ ประมาณ 36-72 ชั่วโมง หลังจากหยุดดื่มหรือลดปริมาณการดื่มลง จะเกิดอาการสับสน จำวัน เวลา สถานที่ และบุคคลไม่ได้ เพื่ออย่างรุนแรง กระวนกระวาย ได้ยินเสียงแว่ว ภาพหลอน ควบคุมตัวเองไม่ได้ อาการเหล่านี้จะเป็นมากขึ้นเรื่อยๆ บางรายอาจเป็นได้นานถึงสัปดาห์ หากไม่ได้ รับประทานอาหารอย่างถูกต้องและเหมาะสม จะมีอันตรายต่อสุขภาพตามมาได้ นอกจากนี้ บางรายที่ติดแอลกอฮอล์ อาจเกิดภาวะขาดแอลกอฮอล์ในลักษณะที่เรื้อรังได้คือ จะมีอาการนอนไม่หลับ ความจำบกพร่อง

อ่อนเพลีย และการทำงานของระบบอัตโนมัติของร่างกาย ผิดปกติไป เช่น ใจสั่น ใจเต้นเร็ว อาการเหล่านี้จะเป็นต่อเนื่องได้นาน 6-24 เดือนถึงแม้ว่าจะหยุดดื่มแอลกอฮอล์แล้วก็ตาม (<http://kanchanapisek.or.th/kp6/BOOK27/Chapter6/t27-6-11.htm>, 19 พฤษภาคม 2548)

1.4.3 ผลของแอลกอฮอล์กับอวัยวะของร่างกาย แยกออกเป็นส่วนต่างๆ ตั้งแต่ผลต่อสมอง แยกออกเป็น พิษแบบเฉียบพลันต่อสมอง และพิษต่อสมองแบบเรื้อรัง ซึ่งพิษแบบเฉียบพลัน แบ่งออกเป็นพิษในระดับมากน้อยแตกต่างกันไป ถ้าระดับแอลกอฮอล์ในเลือดเท่ากับ 30 mg% จะทำให้เกิดการสับสน ร่าเริง 50 mg% เสียการควบคุมการเคลื่อนไหว 100 mg% แสดงอาการมาให้เห็น เดินไม่ตรงทาง 200 mg% จะเกิดอาการสับสน 400 mg% จะเกิดอาการสลบ และอาจถึงตายได้

พิษของแอลกอฮอล์ต่อสมองแบบเรื้อรัง จะทำให้เซลล์สมองเสื่อม (โรคสมองพิการ) ผลกระทบจากแอลกอฮอล์ยังเกิดกับอวัยวะอื่น เช่น โรคตับอักเสบจากแอลกอฮอล์ มักเกิดขึ้นหลังจากดื่มจัดมาประมาณ 5 ปีหรือมากกว่านั้น ทำให้เกิดอาการของโรคตับแข็ง และตับอ่อนอักเสบตามมา สำหรับตับอ่อนอักเสบเรื้อรัง มักเกิดจากการดื่มแอลกอฮอล์เป็นประจำทุกวัน ติดต่อกันเป็นเวลา 10 ปีหรือมากกว่า โรคกระเพาะอาหารอักเสบ มักเกิดจากการดื่มจัด ทำให้เยื่อเมือกที่เคลือบทางเดินอาหารถูกทำลาย มีเลือดออกในกระเพาะอาหารและเกิดโรคแผลในกระเพาะอาหาร และโรคมะเร็งระบบทางเดินอาหาร ความดันโลหิตสูง กล้ามเนื้อหัวใจพิการ เป็นเหตุให้เกิดหัวใจล้มเหลว หัวใจเต้นผิดจังหวะ โดยจะเกิดทั้งในช่วงที่เมเมาและช่วงที่ขาดแอลกอฮอล์ และ ยังทำให้หัวใจล้มเหลวจากการขาดวิตามินบี 1 (กรมสุขภาพจิต, 2547)

1.4.4 ผลของแอลกอฮอล์เมื่อผ่านร่างกาย แอลกอฮอล์จะเข้าสู่ร่างกายและผ่านไป ตามเซลล์ของเม็ดเลือดอย่างรวดเร็ว ฉะนั้นการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเรื้อรังจะทำให้ระดับแอลกอฮอล์สูงในเลือดถึง 95 เปอร์เซ็นต์ และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เมื่อผ่านตามอวัยวะต่างๆ ของร่างกายจะส่งผลต่ออวัยวะนั้นๆ ดังนี้

(1) ปากและลำคอ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์จะไประคายเคืองชั้นเยื่อที่ละเอียดอ่อนในปากและหลอดอาหาร มักจะร้อนชุ่มเมื่อผ่านลงไป

(2) กระเพาะอาหารและลำไส้ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์นั้นจะไปมีผลกับผนังชั้นนอกสุดที่เป็นชั้นที่จะปกป้องกระเพาะอาหาร จะทำให้เกิดแผลในกระเพาะอาหารและลำไส้ ถ้าอาการเช่นนี้เกิดขึ้นอย่างเฉียบพลัน เกิดการอักเสบของเยื่อชั้นในสุดของผนังกระเพาะหรืออาจจะทะลุได้ ในลำไส้เล็ก เครื่องดื่มแอลกอฮอล์จะไปเป็นอุปสรรคกับการดูดซึมของสารอาหารบางชนิด เช่น ไขมัน วิตามินบี 6, 12 เป็นต้น

(3) กระแสเลือด 95% ของเครื่องคัมแอลกอฮอล์ที่คัมเข้าไปในร่างกาย จะซึมเข้ากระแสเลือด โดยผ่านเยื่อในกระเพาะ และลำไส้อย่างรวดเร็ว เมื่อถึงกระแสเลือด จะเข้าไปในเซลล์และตามเนื้อเยื่อต่าง ๆ ในร่างกายอย่างรวดเร็วเช่นกัน แอลกอฮอล์ทำให้เซลล์ของเลือดเกาะเป็นก้อนเหนียว ทำให้การไหลเวียนช้าลง ออกซิเจนน้อยลง เครื่องคัมแอลกอฮอล์ทำให้โลหิตจาง โดยจะไปลดการสร้างเม็ดเลือดแดง และยังไปทำให้ความสามารถของเม็ดเลือดขาวในการกลืนตัวเชื้อและการทำลายแบคทีเรียช้าลง ทำให้การแข็งตัวของเกล็ดเลือดช้าลงด้วย

(4) ตับอ่อน แอลกอฮอล์จะทำให้เซลล์ของตับอ่อนระคายเคือง เซลล์บวมขึ้น แอลกอฮอล์ทำให้การไหลของน้ำย่อยไม่คล่องตัว สารเคมีไม่สามารถที่จะเข้าไปในลำไส้เล็กได้ ทำให้เกิดการย่อยตัวตับอ่อนเอง เกิดเลือดออกอย่างเฉียบพลันและการอักเสบของตับอ่อน พบว่า 1/5 จะเสียชีวิตไปในครั้งแรกเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับตับอ่อนนี้ ทำให้การสร้างอินซูลินขาดหายไป และทำให้เป็นเบาหวาน ตามมา

(5) ตับ แอลกอฮอล์มีอิทธิพลกับเซลล์ของตับ ทำให้เกิดการบวมและไปอุดตันทางเดินน้ำดีเล็กๆ ที่จะเป็นทางไปสู่ลำไส้เล็ก ทำให้น้ำดีซึมผ่านไปทั่วตับ ทำให้ตัวเหลืองตามส่วนขอบของตาและผิวหนังเป็นสีเหลือง ทุกครั้งที่คัมแอลกอฮอล์ เซลล์ของตับจะถูกทำลายในที่สุดทำให้ตับแข็งและมีภาวะเสี่ยงต่อการเป็นโรคตับถึง 8 เท่า

(6) หัวใจ แอลกอฮอล์ทำให้กล้ามเนื้อของหัวใจบวม เกิดเป็นพิษกับหัวใจเป็นเหตุทำให้มีการสะสมของไขมันมากขึ้น และทำให้การเผาผลาญช้าลงตามไปด้วย

(7) กระเพาะปัสสาวะและไต แอลกอฮอล์ทำให้เยื่อของกระเพาะปัสสาวะบวมขึ้น ทำให้ไม่สามารถยึดตามปกติได้

(8) ต่อมเพศ ต่อมอินทรีจะบวม ทำให้ความสามารถทางเพศลดลง

(9) สมอ อวัยวะที่เห็นผลได้ชัด คือ สมอ โดยเครื่องคัมแอลกอฮอล์จะไปกดศูนย์กลางของสมอทำให้การประสานงานเสื่อมลง สับสน จำความไม่ได้ เชื่องซึม ขาดสติ โคม่าและอาจตายได้ โดยเครื่องคัมแอลกอฮอล์จะทำลายเซลล์สมอ เมื่อเซลล์สมอถูกทำลายแล้วจะไม่สามารถสร้างขึ้นทดแทนได้ การบริโภคเป็นประจำระยะหนึ่ง จะทำให้ความสามารถในการจำ ความสามารถในการตัดสินใจ และความสามารถในการเรียนรู้เสื่อมไป (เขามี อัฐกิจ และ ระพีพรรณ วัชรุมทอง. 2541.)

1.5 มาตรการเพื่อการควบคุมการบริโภค

ธนาคารโลกได้เสนอไว้ใน The World Development Report 1993 เรื่อง 'Investing in Health' สนับสนุนรัฐบาลในประเทศต่าง ๆ ให้มีนโยบายควบคุมการบริโภคบุหรี่และสุราอย่างเข้มงวด และระบุอย่างชัดเจนว่าการตัดสินใจในเรื่องนี้เป็นการตัดสินใจเชิงสังคมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสุขภาพและความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของประเทศ จากประสบการณ์ของประเทศต่างๆ พบว่า การควบคุมหรือความพยายามในการลดการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ใช้เวลานานและต้องมีการดำเนินการในหลายด้านทั้งมาตรการทางภาษีและราคา ด้านการออกกฎหมายและกฎระเบียบอื่นๆ ด้านการศึกษาและให้ความรู้ รวมทั้งมาตรการทางสังคมและการรณรงค์ต่างๆ

1.5.1 มาตรการด้านราคาและภาษี ประเทศจำนวนมากใช้มาตรการนี้ เช่น ยุโรป ตะวันตกเกือบทุกประเทศ สหรัฐอเมริกา แคนาดา ซึ่งได้ผลอย่างชัดเจนทั้งผู้ดื่มตามโอกาสและผู้ดื่มจัด อย่างไรก็ตามก็มีความยืดหยุ่นด้านราคาอาจไม่เท่ากันในแต่ละประเภทเครื่องดื่ม

1.5.2 มาตรการจำกัดการเข้าถึงและการซื้อ

(1) จำกัดความหนาแน่นของแหล่งขาย การศึกษาใน ฟินแลนด์ อังกฤษ และสหรัฐอเมริกาพบว่ายิ่งแหล่งขายหนาแน่นมากนำมาซึ่งการขายและการบริโภคที่มากขึ้นอย่างชัดเจน

(2) จำกัดวันและเวลาซื้อขาย ในสวีเดน การปิดการจำหน่ายให้เร็วขึ้นในวันเสาร์สามารถลดการจับกุมการเมาสุราได้ 10% ผลทำนองเดียวกันพบในนอร์เวย์ และ ฟินแลนด์

(3) จำกัดอายุผู้ซื้อ การศึกษาพบตรงกันหมดว่า การลดอายุขั้นต่ำให้ซื้อได้ทำให้เกิดอุบัติเหตุจราจรที่สัมพันธ์กับการดื่มสุราเกิดเหตุมากขึ้น ในทางกลับกันการเพิ่มอายุขั้นต่ำจะลดการเกิดอุบัติเหตุจากสุราได้

(4) การอบรมผู้ขายและการรับผิดชอบทางกฎหมายของผู้ขาย ในปี 1994 ผลจากการบังคับให้มีการอบรมผู้จำหน่ายแอลกอฮอล์ทุกประเภทในรัฐโอเรกอน สหรัฐอเมริกาทำให้อุบัติเหตุที่สัมพันธ์กับแอลกอฮอล์ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเมื่อการอบรมผ่านไปเพียง 55% ของผู้จำหน่ายแอลกอฮอล์ และที่รัฐเทกซัส การฟ้องร้องผู้จำหน่ายในปี 1983 และ 1984 ทำให้มีการลดลงของอุบัติเหตุจราจร 6.5 % และ 5.3% ตามลำดับ

(5) การจำกัดการขายเครื่องดื่มบางประเภทแยกตามแหล่งขาย การวิจัยในปี 1987 พบว่าเมื่อรัฐ North Carolina อนุญาตให้จำหน่ายสุรากลั่นใน pub และร้านอาหาร มีผลให้การบริโภคแอลกอฮอล์สูงขึ้น 6-8% และอุบัติเหตุจากการเมาสุราสูงขึ้น 16-24%

(6) การจำกัดการโฆษณา ทั้งสื่อและช่องทางสาร เนื้อหา เวลาและความถี่ องค์การอนามัยโลกศึกษาพบว่า การบริโภคแอลกอฮอล์ในกลุ่มประเทศที่มีการห้ามโฆษณา เครื่องดื่มแอลกอฮอล์มีการบริโภคปริมาณน้อยกว่ากลุ่มที่ไม่มีการห้ามหรือจำกัดการโฆษณา ถึงร้อยละ 16 และที่สำคัญคือ อัตราการตายจากอุบัติเหตุจราจรในกลุ่มประเทศที่มีการห้ามการโฆษณา เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ต่ำกว่าถึงร้อยละ 23 เมื่อเทียบกับประเทศที่ไม่มีการห้ามหรือจำกัดการโฆษณา ไม่มีหลักฐานชัดเจน

(7) การให้ความรู้และการสร้างเจตคติที่ถูกต้องในระบบการศึกษาทุกระดับ แม้ว่าจะได้ผลดีในการให้ความรู้แก่นักเรียน นักศึกษา และได้ผลบ้างในด้านเจตคติ แต่แทบไม่ได้ผลเลยในการกำหนดพฤติกรรมการดื่มระยะยาวเมื่อพ้นสถานศึกษา

(8) มาตรการลดค่าเตือนบนภาชนะบรรจุ ได้ผลบ้างในกลุ่มเสี่ยงสูงที่ ดื่มหนักแต่หน้าแปลกที่มักไม่ได้ผลในการเปลี่ยนเจตคติและพฤติกรรมการดื่มของคนทั่วไป

2. สังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีการเรียนรู้ ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและสร้างรูปแบบการ ดำเนินชีวิตขึ้นมาในสังคม สืบทอดกันมาเป็นลำดับ เรียกว่า มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งแยกออกเป็น มรดกทางรูปธรรม ได้แก่ ที่อยู่อาศัย เครื่องมือเครื่องใช้ ผลผลิตทางศิลปกรรม และ มรดกทาง นามธรรม เช่น ศาสนา ความเชื่อ พฤติกรรม ภาษา ความคิด การเมืองการปกครอง จาก คุณลักษณะของมรดกทางสังคมนี้อาจมีแบบแผนโดยเฉพาะเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคมนั้นๆ การแสดงออกเฉพาะกลุ่มชน ประเทศชาติ เหล่านี้เรียกว่า “วัฒนธรรม”

วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามความต้องการของแต่ละสังคม トラบใดที่สังคมนั้น ยังยอมรับในคุณค่าของวัฒนธรรม วัฒนธรรมของสังคมก็จะได้รับการพัฒนารูปแบบเนื้อหาให้มีความเหมาะสมกับสังคมนั้น แต่ถ้าสังคมใดเห็นว่า วัฒนธรรมนั้นไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ วัฒนธรรมนั้นก็จะไม่ได้รับการทำนุบำรุงและอาจถูกเลิกปฏิบัติในที่สุด นอกจากนี้ ค่านิยมยังเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดวัฒนธรรมชุมชน หรือเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน หรือในทางตรงข้าม ค่านิยมก็อาจทำให้วัฒนธรรมเสื่อมลงได้เช่นกัน จึงถือได้ว่า การสร้างค่านิยมที่ถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม (กฤษณา วงษาสันต์ และคณะ, 2542)

สุพัตรา สุภาพ (2536) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของสังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี ดังนี้

2.1 ความสนุกสนาน สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม เป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์กัน อย่างใกล้ชิด กิจกรรมเกษตร ส่งผลให้สมาชิกในสังคมละแวกเดียวกันมีความสัมพันธ์ต่อกัน ตลอดจนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสนุกสนานรื่นเริงเสมอ เช่น ลงแขก เกี่ยวข้าว สมาชิกที่มาร่วมกิจกรรมได้มีการร้องรำทำเพลง มีการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หลังจาก เสร็จกิจกรรม นอกจากนี้ การปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา ก็นิยมมีการเล่นกิจกรรมที่ให้ความ สนุกสนานเสมอ ดังนั้น ความสนุกสนานจึงเป็นค่านิยมของสังคมไทย นับตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบัน และในทุกกิจกรรมมักจะมีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เข้าเกี่ยวข้องเสมอๆ เช่นกัน

2.2 ความหรรษา สังคมไทยนิยมแสดงออกถึงความมีสถานะภาพทางสังคม ด้วยการ แต่งกาย การจัดงานพิธีใหญ่โต การมีรถคันหรู อุปกรณ์ที่มีความทันสมัย เป็นต้น

2.3 ความรักพวกพ้อง จากความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดของสังคมเกษตรกรรม เกิด ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่มสมาชิกเมื่อได้รับความเดือดร้อนหรือต้องการความช่วยเหลือ ดังนั้นจึงมีกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกัน แม้กระทั่งการรวมกลุ่มเพื่อสังสรรค์ สมาชิกคนใดไม่เข้าร่วม กลุ่ม ถือว่าไม่ใช่พวกพ้องเดียวกัน

2.4 การเผยแพร่ทางวัฒนธรรม สมาชิกของแต่ละสังคมมีการติดต่อประสานงาน มี การเดินทางไปยังสังคมอื่นๆ เกิดการนำวัฒนธรรมติดตัวไปเผยแพร่ยังสังคมอื่นเสมอ

2.5 ความเชื่อ คือ การยึดมั่นในความคิดที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มั่นใจ ไว้ใจ ความเชื่อ บางอย่างก่อให้เกิดความศรัทธา เช่น ความเชื่อในพลังอำนาจที่เหนือธรรมชาติ เกิดเป็นแนวทางการ ปฏิบัติและเป็นจุดกำเนิดของวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละสังคม

2.6 ประเพณีและพิธีกรรมของชุมชน การประกอบอาชีพของคนไทยมีพื้นฐานมาจาก สังคมเกษตรกรรมซึ่งมีความใกล้ชิดกับธรรมชาติ เป็นสังคมที่ต้องพึ่งพาตนเอง มีความเชื่อในพลัง อำนาจที่เหนือธรรมชาติ แม้ว่าในปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าทางความคิดและเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ความเชื่อดังกล่าวยังคงอยู่และความเชื่อในบางอย่างมีการผสมผสานกับพิธีกรรมบางอย่าง ของพราหมณ์ พิธีกรรมและประเพณีบางอย่างในภาคเหนือและสังคมไทยโดยรวมมีความ คล้ายคลึงกันใน 3 ประเภทหลัก ๆ ได้แก่ 1) ประเพณีที่เกี่ยวกับเทศกาล เช่น ประเพณีลอยกระทง หรือตรงกับประเพณียี่เป็งของทางล้านนา ประเพณีสงกรานต์ 2) ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับทางพุทธ ศาสนา เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญต่างทางพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา และ วันออกพรรษา ในช่วงเข้าพรรษาพุทธศาสนิกชนมักจะงดเว้นอบายมุขในช่วง ดังกล่าว 3) ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ เช่น การเลี้ยงผีบรรพบุรุษ ผีเสื้อบ้าน

ผีเสื้อวัด ซึ่งต้องมีการเช่นไหว้ด้วยของบูชาต่างๆ และหนึ่งในของเช่นไหว้ต้องประกอบไปด้วย เหล้า นอกจากประเพณีของทางภาคเหนือที่มีความคล้ายคลึงกับประเพณีโดยทั่วไปของ สังกมไทยแล้วยังมีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของคนในภาคเหนือที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ได้แก่ ประเพณีสลาภภัต ประเพณีปอยหลวง ซึ่งเป็นประเพณีที่เน้นพิธีกรรมทางศาสนาและความ สนุกสนาน จึงมักนิยมให้มีกิจกรรมรื่นเริงขึ้นในประเพณีดังกล่าว (มณี พยอมยงค์, 2533)

3. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (สมเพียร เกษมทรัพย์, 2541)

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมและ พฤติกรรมทางสังคม ตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนรูปแบบของระบบครอบครัวจากครอบครัวขยาย เป็นครอบครัวเดี่ยว การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการเมืองจากระบบเผด็จการเป็นระบอบ ประชาธิปไตย การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากระบบเกษตรกรรมเป็นระบบ อุตสาหกรรม เป็นต้น การเปลี่ยนรูปแบบพฤติกรรมทางสังคม เช่น การเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิต จากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย นอกจากนี้การเปลี่ยนพฤติกรรมทางสังคมอาจ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงในเชิงปริมาณของพฤติกรรม เช่น การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของอัตราการหย่า ร้าง อัตราการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน อัตราการย้ายถิ่น อัตราการใช้เครื่องจักรกลในภาค เกษตรกรรม และ อัตราการเกิดอาชญากรรม เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมยังมีความหมายครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ด้วย โดยรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมทางด้านวัตถุ และ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่ ไม่ใช่วัตถุ เช่น ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ ภาษา เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและ วัฒนธรรมไม่อาจแยกออกจากกัน เนื่องโครงสร้างทางสังคมและพฤติกรรมทางสังคมย่อมมี วัฒนธรรมอยู่ด้วยเสมอ ในกรณีที่ต้องการเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมในภาพรวม ควร เน้นการมองโครงสร้างทางสังคมที่สำคัญ เช่น ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบครอบครัว และระบบความคิดของคนส่วนใหญ่ในสังคม มากกว่าการมองในเรื่องพฤติกรรมทางสังคมเฉพาะ ด้าน หรือในเรื่ององค์ประกอบย่อยของวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมเป็นไปได้ในทางบวกและลบ คือ มีสิ่งใหม่ เกิดขึ้นเสมอ และสิ่งที่มีอยู่เดิมสิ้นสภาพหรือถูกทำลายไป การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใหม่ที่ได้ ชัด คือ การมีสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ทั้งวัสดุสิ่งของ กระบวนการ วิธีการและเทคโนโลยีใหม่ๆ การสื่อสาร ที่รวดเร็ว ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เป็นต้น ขณะเดียวกันก็ปรากฏว่าสิ่งของเครื่องใช้หรือ วิธีการบางอย่างมีความเสื่อมถอยหรือได้รับความนิยมน้อยลง เช่น การบวชตามประเพณี เป็นต้น

ลักษณะสำคัญทางสังคมอย่างหนึ่งที่พบเป็นได้ทั่วไป คือ จะมีกลุ่มที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบสังคมและกลุ่มที่ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและพยายามรักษาระบบแบบแผนดั้งเดิมเอาไว้ สังคมใดที่มีการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงหรือไม่สามารถรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้มักดำรงอยู่ได้ยาก

การเปลี่ยนแปลงในสังคมต่างๆ เกิดขึ้นเร็วหรือช้าไม่เท่ากัน กฎเกณฑ์ความสัมพันธ์หรือวัฒนธรรมบางอย่างมีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยในระยะเวลาหลายร้อยปี เช่น ความเชื่อในศาสนา ภาษา บทบาทของหญิง - ชาย แต่วัฒนธรรมบางอย่างเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในระยะเวลาอันสั้น เช่น พฤติกรรมการบริโภค สิ่งของเครื่องใช้ เป็นต้น นอกจากนี้การปรับตัวเปลี่ยนแปลงของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ก็มีความแตกต่างกัน เช่น คนหนุ่มปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่าผู้สูงอายุ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงในส่วนต่างๆ ของสังคมจึงมักก่อให้เกิดความตึงเครียดเสมอหรือความขัดแย้งภายในกลุ่ม หรือฝ่ายต่างๆ ของสังคมและการเปลี่ยนแปลงในสังคมมักส่งผลกระทบต่อส่วนอื่นของสังคมซึ่งสามารถส่งผลกระทบได้ทั้งทางบวกและลบ

3.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การที่สังคมจะเกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตหรือแบบของความสัมพันธ์ทางสังคมได้รวดเร็ว หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ นั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการซึ่งสรุปได้ดังนี้

3.1.1 สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เป็นปัจจัยที่กำหนดการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างมาก สภาพของสังคมที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติ อยู่ในสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงที่มากกว่าสังคมที่ขาดแคลนทรัพยากรทางธรรมชาติ หรือสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่มีการเปลี่ยนแปลง อย่างรุนแรงก็ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคมของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของมนุษย์ เช่น การเกิดแผ่นดินไหว การเกิดซึนามิ (Tsunami) ซึ่งส่งผลให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นฐาน เป็นต้น

3.1.2 ปัจจัยทางประชากร ขนาดและองค์ประกอบของประชากร สังคมที่มีประชากรน้อยเกินไปหรือมีการลดจำนวนของประชากรลงอย่างมากอาจเกิดการสลายตัวไปได้ในทางตรงข้าม สังคมที่มีขนาดของประชากรมากเกินไป หรือมีอัตราการเพิ่มของประชากรสูงมากย่อมส่งผลกระทบต่อการพัฒนา เนื่องจากการรับภาระในการเลี้ยงดูประชากรที่มากเกินไป ในขณะที่วัยคนประชากรที่อยู่กระจ่ายเป็นชุมชนเล็กๆ ตามชนบทมักมีวิถีชีวิตและประเพณีมากกว่าประชากรที่อยู่กันอย่างหนาแน่นในเขตเมือง

3.1.3 โลกทัศน์ของคนในสังคม เป็นอีกปัจจัยกำหนดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กลุ่มคนบางกลุ่มมีโลกทัศน์ในการดำเนินชีวิต โดยการยึดถืออดีตเป็นหลักในการดำเนินชีวิต คำสอน

ของบรรพชนและประเพณีดั้งเดิมเป็นสิ่งที่ถูกถ่ายทอดกันมาอย่างเคร่งครัด ให้แก่คนรุ่นหลังเพราะมองว่าเป็นสิ่งที่ดี การฝ่าฝืนประเพณีเป็นความผิดและอันตรายต่อสังคม

3.1.4 การมีนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ การมีเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่ โดยการประดิษฐ์ขึ้นในสังคม หรือจากการรับจากสังคมอื่นเข้ามาสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีทางด้านการผลิต เช่น การใช้เครื่องจักรกล ในภาคการเกษตรทดแทนแรงงานคนและสัตว์ เกิดการทำเกษตรในพื้นที่จำนวนมากขึ้นโดยการใช้แรงงานที่ลดลง เกิดการอพยพของแรงงานจากภาคการเกษตรเข้าสู่สังคมเมือง การคมนาคมที่สะดวกขึ้นจากการใช้ยานพาหนะเกิดการขนส่ง การค้าขาย เมืองและชนบทมีการติดต่อสัมพันธ์กันมากขึ้น ประกอบกับเทคโนโลยีด้านการสื่อสารมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วเกิดการแพร่ข่าวสาร ความรู้ การโฆษณาสู่มวลชนอย่างกว้างขวางเกิดวัฒนธรรมมวลชน หรือที่เรียกว่า วิถีชีวิตที่เป็นวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่กระจายไปทั่ว ปัจจุบันกรรมวิธีการผลิตแบบใหม่ได้แพร่กระจายเข้าสู่ชนบท วิถีชีวิตทางการเกษตรถูกดึงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจตลาดระดับประเทศและระดับโลกมากขึ้น

3.1.5 การเคลื่อนไหวของกระบวนการทางสังคม เช่น การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องความเสมอภาคของขบวนการสิทธิหญิง ขบวนการสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อดำเนินการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมที่เป็นปัญหาต่อสภาพสังคมโดยรวม

3.2 รูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจากแนวคิดของ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2542) ได้สรุปปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประการ ดังนี้

3.2.1 ปัจจัยภายใน หมายถึง ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมภายในสังคมเอง ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ปัจจัยที่แสดงออกอย่างเปิดเผยหรือตั้งใจกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Manifest or Intended) ได้แก่ กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม การวางแผนสังคม การกระทำของปัจเจกบุคคลในสังคม เช่น ผู้นำ ขบด เป็นต้น และ อีกปัจจัยภายในอีกลักษณะที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคือ ปัจจัยที่ไม่แสดงออกอย่างเปิดเผยหรือตั้งใจ ได้แก่ ความตึงเครียดภายในระบบสังคมเอง ซึ่งส่งผลกระทบต่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามมาเป็นต้น

3.2.2 ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นภายนอกของสังคมที่เห็นได้ชัดเจน คือ

(1) การเปลี่ยนแปลงลักษณะประชากร ได้แก่ การย้ายถิ่นของประชากร และความแตกต่างของประชากรเอง เช่น เพศ อายุ กับการศึกษา เป็นต้น

(2) การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ได้แก่ สภาพของ ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และสภาวะแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป

(3) ผลกระทบจากกลุ่มภายนอก เช่น ลัทธิการค้าอาณานิคม การบุกรุก และการโจมตีจากชนชาติอื่น

(4) การยืมวัฒนธรรม ได้แก่ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับชนชาติอื่น หรือ การยอมรับวัฒนธรรมของสังคมอื่นนำมาใช้ แล้วก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ วัฒนธรรม

(5) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย

(6) สงครามเย็น เป็นยุคที่แบ่งโลกออกเป็นสองค่าย แต่เน้นการจัดการ ระเบียบโลกภายหลังจากการสิ้นสุดของสงครามเย็น โลกมีฐานะเป็นหนึ่งเดียว ประเทศที่มีพลังใน ยุคใหม่ที่อาจเป็นศูนย์กลางของโลกคือ สหรัฐอเมริกา เพราะเป็นประเทศที่ควบคุมความ เจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีไว้ได้มากกว่าประเทศอื่น และดำเนินการโฆษณา เผยแพร่เทคโนโลยีให้กับประเทศอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประเทศไทยภายหลังจากการ สิ้นสุดยุคของสงครามเย็นนั้น ปรากฏว่า ประเทศไทยมีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ที่ล้ำหน้ากว่าประเทศเพื่อนบ้าน เนื่องจากประเทศไทยอยู่ในฐานะที่จะรับสิ่งใหม่ทางเศรษฐกิจและ เทคโนโลยีใหม่ๆ ทั้งจากสหรัฐอเมริกา และบรรดาประเทศมหาอำนาจร่วมสมัยได้ดีกว่า

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนอกจากสิ่งที่ได้กล่าวมาแล้วยังสามารถเกิดจากความ ต้องการของมนุษย์ เป็นการเปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อมของสังคมในปัจจุบัน สนิท สัมคร การ (2545) ได้กล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ไว้ดังนี้

ทฤษฎีเกี่ยวกับวิวัฒนาการของ วัฒนธรรมของมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตาม กาลเวลาซึ่งสามารถแบ่งแยกออกเป็นวิวัฒนาการสายเดี่ยว ซึ่งสืบเนื่องมาจากอิทธิพลทางด้าน แนวความคิดเกี่ยวกับวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตของ ชาร์ล ดาร์วิน (Charles Darwin) ที่ว่า วิวัฒนาการ ของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายเริ่มจากสิ่งมีชีวิตที่มีโครงสร้างง่ายๆ แล้วจึงค่อยพัฒนาไปสู่แบบชีวิตที่มี โครงสร้างที่สลับซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น จากแนวคิดนี้ทำให้เชื่อว่า วิวัฒนาการสายเดี่ยวทางวัฒนธรรม ก็เหมือนกับสิ่งมีชีวิตเริ่มจากการเป็นสังคมง่ายๆ หยิบๆ มีภาวะความเป็นอยู่แบบเดียวกัน แล้วจึง เปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่สลับซับซ้อนขึ้น หลังจากนั้นนักมานุษยวิทยาได้นำแนวคิดดังกล่าวมา อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมอีกแบบ

วิวัฒนาการอีกแบบหนึ่งคือ วิวัฒนาการแบบหลายสาย กล่าวคือ กลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ มีวิวัฒนาการของวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แล้วนำมาเปรียบเทียบกันเพื่อให้เห็นระดับของ วิวัฒนาการที่เชื่อว่าเกิดมาโดยอิสระและมีวิวัฒนาการที่ขนานกันมา

แนวคิดเกี่ยวกับการผสมกลมกลืนกันทางวัฒนธรรม การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยสองประโยคคือ “การผสมผสานทางวัฒนธรรม” ซึ่งหมายถึง การเชื่อมต่อและการสอดแทรกระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน โดยผ่านการติดต่อระหว่างบุคคลและกลุ่มชน ซึ่งในท้ายที่สุดได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของแต่ละฝ่ายขึ้น กลายเป็นวัฒนธรรมใหม่ที่ยอมรับและใช้ร่วมกัน และคำว่า “การกลืนกลายวัฒนธรรม” หมายถึง การกลืนกลายวัฒนธรรมประกอบด้วยปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากกลุ่มชนซึ่งมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มาทำการติดต่อกันโดยตรง ต่อเนื่องกันไป ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นตามแบบแผนวัฒนธรรมเดิมของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือทั้งสองฝ่าย

4. ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้หญิง วัฒนธรรม และสังคม (ปราณี วงษ์เทศ, 2544)

4.1 ความไม่เท่าเทียมกันในการประเมินทางวัฒนธรรมของเพศ

ความจริงที่ชาวตะวันตกยอมรับเกี่ยวกับคุณลักษณะเฉพาะตนของผู้หญิงและผู้ชายว่าสิ่งไม่ใช่สิ่งที่เป็นสากล หรือเป็นความจริงตามธรรมชาติ ได้รับการเน้นเป็นครั้งแรกในงานของมาการเร็ต มิด นักมานุษยวิทยาหญิงชาวอเมริกัน ที่มีเนื้อหาว่า “ถ้าหากทัศนคติที่มีความแปรปรวนอ่อนไหวง่ายที่เราเคยคิดกันมาตลอดว่าเป็นลักษณะของผู้หญิง เช่น การยอมจำนน การสนองตอบ และความพึงพอใจในการพุ่มพุกเด็กๆ สามารถจัดได้ว่าเป็นรูปแบบของความเป็นผู้ชายในเผ่าพันธุ์หนึ่ง แต่อีกเผ่าหนึ่งกลับถือเป็นเรื่องที่ถูกประณามสำหรับผู้หญิงส่วนใหญ่ เช่นเดียวกับในหมู่ผู้ชายส่วนใหญ่แล้ว เราคงไม่สามารถแสวงหาลักษณะพื้นฐานของพฤติกรรมที่จะถือได้ว่าเป็นลักษณะที่เชื่อมทางเพศได้” (Mead, 1935) ความแตกต่างดังกล่าวก็มีขอบเขตจำกัด ทุกสังคมจะมีการยอมรับและจำแนกความแตกต่างระหว่างเพศ และแม้ว่าจะมีบางกลุ่มของสังคมที่ผู้ชายใส่กระโปรง และผู้หญิงนุ่งกางเกง แต่ทุกสังคมก็จะมีการแบ่งลักษณะเฉพาะของกริยามารยาท ความรับผิดชอบที่ถือเป็นของหญิงหรือชาย การศึกษาเรื่องเพศของสังคมต่างวัฒนธรรมหลายสังคมชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงเท่านั้น ไม่ใช่ผู้ชายที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งดูเหมือนว่าผู้หญิงคงไม่มีโอกาสทำหน้าที่อื่น เช่น การล่าสัตว์ หรือเป็นทหาร ความแตกต่างของข้อกำหนดทางกายภาพโดยเฉพาะความเข้มแข็ง อดทน อาจเป็นจุดนำไปสู่คุณลักษณะที่แตกต่างกันของกิจกรรมเพศชายและเพศหญิง

แต่สิ่งที่น่าประหลาดใจและน่าสนใจ คือความจริงที่ว่ากิจกรรมของผู้ชายจะได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญเหนือกว่ากิจกรรมของเพศหญิง และระบบทางวัฒนธรรมยังให้คุณค่าและอำนาจแก่บทบาทและกิจกรรมของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ตรงข้ามกับสมมติฐานที่ค่อนข้างจะเป็นที่รับรู้กัน มีเหตุผลน้อยมากที่จะเชื่อได้ว่ามีหรือเคยที่สังคมยุคแรกเริ่มที่ผู้หญิงเป็นใหญ่ สังคม

ที่ผู้หญิงมีอำนาจเหนือเหมือนที่ผู้ชายมีอำนาจอยู่ในสังคมที่เรารู้จักในทุกวันนี้ ความไม่ทัดเทียมกันในการประเมินคุณค่าทางวัฒนธรรมของเพศชายและเพศหญิงปรากฏให้เห็นจนเป็นสิ่งที่ปรากฏซึ่ง มาการเร็ต มีด ตั้งข้อสงสัยถึงประเด็นนี้ว่า "ไม่ว่าการจัดการที่เกี่ยวข้องกับการสืบเชื้อสายหรือเป็นกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินจะเป็นอย่างไร คุณค่าของเกียรติยศจะยึดติดอยู่แต่เฉพาะกิจกรรมของผู้ชายเสมอ (Mead, 1935)"

ข้อมูลจากสังคมต่างๆ ล้วนชี้ให้เห็นถึงความจริงที่ว่า ผู้ชายจะมีอำนาจเหนือผู้หญิงและมีสิทธิอย่างชอบธรรมทางวัฒนธรรมที่จะมีสิทธิเหนือกว่าผู้หญิงเสมอ แน่แน่นอนจะเห็นได้ว่าผู้หญิงเองมิใช่ช่วยตัวเองไม่ได้ หรือมิใช่มีอิทธิพลที่เป็นที่รับรู้กัน แต่เป็นลักษณะพลังอำนาจที่ไม่เป็นทางการ ในขณะที่มีการยอมรับอำนาจของผู้ชาย ผู้หญิงอาจมีอำนาจจัดการตามความสนใจของตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสังเกตว่าใครเป็นผู้มีอำนาจอย่างแท้จริงในการเลือกหรือตัดสินใจอย่างแท้จริง

4.2 ฐานะ บทบาท และสถานะภาพของผู้หญิงในสังคมไทย

เป็นที่ทราบกันดีว่าผู้หญิงไทยก็เช่นเดียวกับผู้หญิงชาติอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่จัดอยู่ในหมู่ผู้หญิงที่มีบทบาททางเศรษฐกิจมากที่สุดในโลกกลุ่มหนึ่ง รายงานต่างๆ ทางประวัติศาสตร์อ้างอย่างสม่ำเสมอถึงความเกี่ยวข้องเป็นอย่างมากของผู้หญิงมิใช่ผู้ชายที่มีบทบาทในการการค้าขาย พบว่า ผู้หญิงมากกว่าผู้ชายสามเท่าที่เป็นเจ้าของและผู้จัดการธุรกิจทั้งเล็กและใหญ่ เป็นแม่ค้าในตลาดจากการสำรวจในช่วงปี พ.ศ.2495 และเชื่อกันว่าผู้หญิงเป็นเจ้าของกิจการอสังหาริมทรัพย์ในกรุงเทพมหานครถึงร้อยละ 90 แต่ผู้หญิงไทยกลับมีสภาพต่ำมากทางศาสนา

จากข้อเท็จจริงดังกล่าวทำให้การจะอธิบายสถานภาพของผู้หญิงไทยว่าเป็นรองตามแนวคิดสากลคงเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เจนนิเฟอร์ เกรย์(2529) ตั้งข้อสังเกตว่าผู้หญิงในสังคมภูมิภาคนี้มีบทบาททั้งในฐานะผู้นำ และในฐานะเป็นรอง กรอบการศึกษาผู้หญิงแบบสังคมตะวันตกจึงอาจไม่เหมาะสมเพราะตัวอย่างเช่น เมื่อกล่าวถึงบทบาทภายในบ้านก็ยังคงมีความสับสนอยู่เกี่ยวกับการใช้คำว่า "ในบ้าน" ("Domestic") เนื่องจากในสังคมเมืองและสังคมตะวันตกคำนี้ถูกใช้สำหรับผู้หญิงที่สังคมมองว่าไม่มีผลผลิต กล่าวคือ เป็นเพียงคนตั้งครุภัณฑ์และเลี้ยงดู ตลอดจนอบรมเด็ก มีชั่วโมงทำงานที่นับไม่ถ้วน และถูกใช้ไปในงานที่ถูกมองว่า "ไม่ใช่งาน" แต่สำหรับผู้หญิงในหมู่บ้านในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น ผู้หญิงมีบทบาทในการทำงานในไร่นา ดำนา กำจัดวัชพืช และเก็บเกี่ยววัชพืช และเก็บเกี่ยวตระเตรียมอาหาร และเป็นแม่ค้าในตลาดท้องถิ่นด้วย ในฐานะแม่และภรรยาจะต้องให้ความดูแลและจัดหาสิ่งจำเป็นแก่ครอบครัวในทุกๆ ทาง การจะกระทำความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงไทยจึงควรมองย้อนกลับไปยังภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ และการพัฒนาทางสังคมประกอบด้วย

4.3 ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและสภาพของผู้หญิงไทย

สังคมไทยเป็นสังคมหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความคล้ายคลึงกับประเทศเพื่อนบ้านในเรื่องการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของภูมิอากาศแบบมรสุมที่เป็นที่มาของทรัพยากรน้ำเพื่อใช้ในการเพาะปลูก แต่บางครั้งภูมิอากาศแบบมรสุมก็มีความไม่แน่นอน อาจก่อให้เกิดความแห้งแล้งหรืออุทกภัย นำความเดือดร้อน และความอดอยากมาให้บ่อยครั้ง ความไม่แน่นอนของธรรมชาติ ก่อให้เกิดความสำนึกร่วมในการสยบตัวเองต่อสภาพแวดล้อม ในลักษณะของการอ่อนน้อมขอร้องในสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังจะเห็นได้ว่าในภูมิภาคนี้มีการเน้นพิธีกรรมเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก และมีหลักฐานอย่างชัดเจนว่าสังคมไทยแต่โบราณยกย่องและให้เกียรติเพศหญิงในฐานะเป็นผู้ให้กำเนิด และสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ มีการเรียกชื่อสิ่งที่มีคุณค่าทางธรรมชาติเพื่อยกย่องในฐานะผู้ให้กำเนิดและหล่อเลี้ยงชีวิต เช่น แม่น้ำ แม่ธรณี แม่โพสพ เป็นต้น

4.4 พุทธศาสนา

เมื่อสังคมในภูมิภาคนี้มีการพัฒนาการเป็นกลุ่มทางการเมืองที่มีผู้นำท้องถิ่นหรือภูมิภาคขึ้นแล้ว ผู้นำเหล่านี้ก็ได้มีการติดต่อสังสรรค์กับชาวต่างชาติ มีการติดต่อค้าขาย แลกเปลี่ยนวิทยาการ และรับเอาศาสนา ความเชื่อเข้ามาปรับปรุงให้เกิดการบูรณาการแก่บ้านเมืองในทางสังคมและวัฒนธรรมมากขึ้น ศาสนามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยจนกลายเป็นศาสนาประจำชาติ ซึ่งก็คือ พุทธศาสนา ที่สนับสนุนค่านิยมบุคคลสองกลุ่ม คือ ทั้งกลุ่มผู้นำหรือผู้ปกครอง และกลุ่มผู้ถูกปกครอง ความเชื่อที่ติดมากับพุทธศาสนา คือ การยกย่องเพศชายได้เข้ามาามีอิทธิพลต่อชนชั้นสูง ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ทางศาสนาที่กีดกันผู้หญิงที่เคยมีความสามารถในการประกอบพิธีกรรมความเชื่อในท้องถิ่นออกไปให้มีบทบาทจำกัดอยู่แต่ในทางโลก โดยมีความเชื่อว่าการเกิดเป็นผู้หญิงเป็นผลสืบเนื่องมาจากกรรมชั่ว หรือการสร้างบุญไม่เพียงพอ อธิษ ธิพัฒน์ (อ้างในปราณี วงษ์เทศ, 2544) กล่าวถึงความเหลื่อมล้ำระหว่างชายและหญิงที่ปรากฏตามความเชื่อในพุทธศาสนาเรื่องบุญ-บาป ว่า ในลำดับของการกลับมาเกิดในชาติต่างๆ ของมนุษย์นั้น เมื่อสัตว์ชั้นต่ำทำบุญก็จะได้มาเกิดเป็นสัตว์ชั้นสูงขึ้นไป เมื่อสัตว์ชั้นสูงมีบุญถึงระดับหนึ่งก็จะได้เกิดมาเป็นมนุษย์ แต่เป็นผู้หญิง เมื่อผู้หญิงทำบุญมากจึงจะได้เกิดเป็นผู้ชาย โดยสรุปในการจัดระดับการมีบุญนั้น เพศชายมีบุญมากกว่าเพศหญิงโดยทั่วไป เหตุประการหนึ่งที่ผู้ชายมีบุญมากกว่าเพศหญิงนั้นก็เพราะผู้ชายสามารถบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาได้จึงมีโอกาสในการลิ้มรสของนิพพาน การบวชชีของไม่ได้มีผลบุญให้กับพ่อแม่ได้ แต่เป็นการบวชเพื่อหลีกเลี่ยงความทุกข์ และแสวงหาความสุขในพระธรรม การบวชถือเป็นการทดแทนบุญของพ่อ

แม้อย่างสูงสุด แต่ผู้หญิงจะตอบแทนบุญคุณของพ่อแม่ได้ด้วยการทำงานบ้านช่วยเหลือพ่อแม่ ตลอดจนปรนนิบัติดูแลพ่อแม่ ช่วยเลี้ยงดูน้องๆ ในกรณีที่พ่อแม่ยากจนต้องทำงานหาเงินมาค้าจุนช่วยเหลือพ่อแม่

4.5 ระบบขุนนาง

จะเห็นได้ว่าการทำความเข้าใจเรื่องความแตกต่างของบทบาท สถานภาพของหญิง-ชายไทยนั้นไม่สามารถพิจารณาในด้านเพศอย่างเดียว เนื่องจากสังคมไทยให้ความสำคัญต่อความแตกต่างทางชนชั้นอย่างมาก เราแทบไม่สามารถทำความเข้าใจคนไทยได้โดยปราศจากความเข้าใจความสัมพันธ์ทางชนชั้น เพราะเราจะพบเห็นเสมอว่าผู้ที่มีอคติรังเกียจเดียดฉันท์และเอาไร้อาเปรี๊ยะเปรียบผู้หญิงนั้น ในหลายๆ กรณีคือผู้หญิงด้วยกันที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูในสภาพแวดล้อมและค่านิยมที่ยกย่องเพศชาย และมีทัศนคติในแง่ลบกับผู้หญิงด้วยกันเอง นอกจากนี้ยังมีความแตกต่างกันอย่างมากระหว่างบทบาทและฐานะของผู้หญิงชั้นสูงและที่เป็นชาวบ้านทั่วไป

ระบบขุนนางที่เกิดขึ้นในต้นสมัยอยุธยา เมื่อมีการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง โดยเฉพาะในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เพื่อให้เกิดการลดหลั่นในระดับความสำคัญของอำนาจ ได้ก่อเกิดชนชั้นอย่างเห็นได้ชัด คือ ระหว่างชนชั้นปกครอง ซึ่งได้แก่ พวกเจ้าขุนมูลนายฝ่ายหนึ่ง กับชนชั้นที่อยู่ภายใต้การปกครอง คือ พวกไพร่ทาสอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งชนชั้นปกครองก็ถูกแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับบนสุดประกอบด้วยพระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ และขุนนางชั้นเสนาบดี ระดับล่างคือขุนนางข้าราชการที่คนธรรมดาอาจหาช่องทางไต่เต้าขึ้นมาเป็นได้ ความหวังของผู้ที่เป็นไพร่ทาสที่หวังจะได้เป็นขุนนางรับราชการกับเขา ถ้าหากเป็นไม่ได้ก็อาจหาทางสนับสนุนส่งเสริมลูกหลานให้เป็น โดยการนำลูกเต้าไปฝากฝังกับบุคคลที่เป็นเจ้านายให้ใช้สอยและสนับสนุนต่อไป ความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดระบบอุปถัมภ์ขึ้นภายในสังคมไทย และจากโครงสร้างความสัมพันธ์แบบนี้ทำให้เกิดค่านิยมที่ยกย่องการเป็นข้าราชการ เป็นเจ้าคนนายคน เปิดโอกาสให้ผู้ชายมีภรรยาได้หลายคน รวมทั้งมีนางบำเรอได้ตามอำเภอใจ พ่อแม่ที่ขัดสนอาจนำลูกสาวไปฝากรับใช้ในบ้านเจ้านาย ผู้หญิงมีฐานะเป็นเหมือนสมบัติของผู้ชายที่อาจจะซื้อขายได้ บรรดาเจ้านายมักมีอุดมการณ์เกี่ยวกับผู้หญิงชั้นสูงว่าต้องเป็นแม่บ้านแม่เรือนที่ดี เอาอกเอาใจสามี รักนวลสงวนตัว เป็นช่างเท้าหลัง สงบเสงี่ยม ผู้ชายเป็นผู้กุมอำนาจ ผู้หญิงจึงมีหน้าที่เพียงพยายามผูกใจสามีให้ได้ ผู้หญิงชั้นสูงไม่ต้องมีหน้าที่ในการทำงานหาเลี้ยงครอบครัวเช่นผู้หญิงชาวบ้าน แต่อาจมีบทบาทเป็นเครื่องสร้างความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเครือญาติทางการแต่งงานกับครอบครัวในชนชั้นเดียวกัน โดยมีการแลกเปลี่ยนผู้หญิงเพื่อสร้างฐานผูกขาดอำนาจในชนชั้นของตนเอง

ตรงกันข้ามกับบทบาทสถานภาพผู้หญิงชาวบ้านที่ต้องเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวกับสามี มีบทบาททางสังคม วัฒนธรรมและประเพณีความเชื่ออย่างสูง ตัวอย่างที่ชัดเจนที่กล่าวถึงบทบาทของผู้หญิงภาคเหนือที่สามารถศึกษาได้จากการรวบรวมบทความเรื่อง Spirit cult and the Position of Women in North Thailand ในวารสาร Mankind ฉบับพิเศษที่ได้รวบรวมแนวความคิดเกี่ยวกับสถานภาพของผู้หญิงกับลัทธิบูชาผีป๋วยของภาคเหนือ โดยผู้ศึกษาได้โยงความสัมพันธ์ของพิธีกรรมกับโครงสร้างทางสังคมที่เกี่ยวกับการสืบสายตระกูลฝ่ายมารดา การที่ผู้ชายอยู่บ้านฝ่ายหญิงหลังแต่งงาน ซึ่งแสดงให้เห็นบทบาทที่สำคัญของผู้หญิงทั้งภายในครัวเรือน การผลิตพิธีกรรม อำนาจในกิจกรรมต่างๆ ของครัวเรือน การเน้นศูนย์กลางความสำคัญที่สมาชิกเพศหญิง การสืบสายตระกูลทางญาติเพศหญิง และการยกมรดกบ้านและที่ดินให้ผู้หญิง โดยเฉพาะความมีอิสระในทางเศรษฐกิจที่ผู้หญิงอีกเป็นจำนวนมากในโลกที่กำลังพัฒนาไม่มี บทบาทสถานภาพของผู้หญิงชาวบ้านจึงทัดเทียมหรืออาจเหนือผู้ชาย ซึ่งแตกต่างอย่างมากกับผู้หญิงที่อยู่ในชั้นสูงที่ต้องอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ชาย

4.6 อิทธิพลตะวันตก

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมไทยอาจกล่าวได้ว่าทำให้หักเหไปจากประเพณีดั้งเดิม คือการเข้ามาอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกที่มีต่อสังคมไทย ซึ่งเป็นการยอมรับอย่างชื่นชมมากกว่าประเทศที่เคยเป็นอาณานิคมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อื่นๆ ทำให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสังคม ค่านิยม วิถีชีวิตของคนไทยอย่างมากมาย โดยเฉพาะเมื่อดำเนินการระบบการศึกษาแบบตะวันตกเข้ามาใช้แทนรูปแบบการศึกษาเดิม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทฐานะของผู้หญิงที่เริ่มจากชนชั้นสูงและส่งทอดทัศนคติและค่านิยมลงไปยังชาวบ้านทั่วไป เริ่มตั้งแต่ค่านิยมเรื่องความงาม กิริยามารยาท การศึกษาที่ยิ่งเน้นอุดมคติของผู้หญิงในชนชั้นสูงตามอุดมคติอินเดีย ดังปรากฏในวรรณกรรมที่อยู่ในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ ได้แผ่ขยายอย่างรวดเร็วเนื่องจากผู้หญิงได้มีโอกาสเรียนในระบบโรงเรียนเช่นเดียวกับผู้ชาย ก่อให้เกิดค่านิยมที่จะเลียนแบบผู้หญิงผู้หญิงชนชั้นสูง ที่ไม่ต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัว เพราะสามีสามารถเลี้ยงดูได้ เพียงแต่พยายามขยันงานบ้านการเรือน และเน้นความเป็นกุลหญิงเพื่อให้ได้เป็นที่พึงพอใจของสามีเป็นหลักก็พอ

สิ่งที่เข้ามาพร้อมวัฒนธรรมตะวันตกที่มีผลกระทบต่อพื้นฐานชีวิตของคนไทยทุกระดับ คือ ระบบทุนนิยม ตัวอย่างเช่น จากการศึกษาของ อานันท์ กาญจนพันธ์ (อ้างใน ปรานี วงษ์เทศ, 2544) ในภาคเหนือการปลูกพืชในเชิงพาณิชย์ส่งผลให้ราคาที่ดินสูงขึ้นจนทำให้ชาวนาจำนวนมากไร้ที่ดิน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมของสังคมในภาคเหนือทั้งในระดับภูมิภาค และในระดับหมู่บ้านที่ครั้งหนึ่งเคยมีที่ดินมากมาย ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนแรงงาน

แบบเครือญาติหมดไป ที่ดินที่เคยเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้หญิงถูกเปลี่ยนมือเป็นของนายทุนที่คอยกว้านซื้อจากบุคคลในครอบครัวที่ได้รับมรดกจากการแบ่งส่วนแบ่งในหมู่พี่น้องซึ่งเดิมจะไม่ได้ได้รับความสนใจ แต่เมื่อดินมีราคาสูงขึ้นจึงมีความต้องการทำให้มีการแบ่งแยกเป็นเจ้าของที่ดิน และคนเช่ามา สภาวะเช่นนี้ส่งผลกระทบต่อผู้หญิงที่มาจากครอบครัวที่ไร้ที่ดิน ต้องออกจากครอบครัวไปรับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม หรือรับจ้างขายแรงงานและบริการต่างๆ

เจนนิเฟอร์ เกรย์ สรุปในงานวิจัยเรื่องเศรษฐศาสตร์ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของผู้หญิงในภาคเหนือซึ่งช่วยสะท้อนให้เห็นถึงฐานะและสถานภาพของผู้หญิงส่วนใหญ่ในภาคอื่นๆ ของสังคมไทยด้วย ว่า การแบ่งแยกชั้นพื้นฐานระหว่างเจ้าของที่ดิน ผู้เช่า และคนไร้ที่ดิน ได้ส่งผลกระทบต่อสถานะของผู้หญิง และประเภทของงานที่ผู้หญิงทำที่ในอดีตผู้หญิงอาศัยการควบคุมที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเกิดจากการเหนี่ยวนำของการสืบทอดทางมรดก และผีปู้ย่าทำให้ผู้หญิงมีฐานะเป็นอิสระทางเศรษฐกิจ และมีคุณค่าทางสังคม

นอกจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจทุนนิยมจะมีผลให้สถานภาพของผู้หญิงต้องตกต่ำลงเป็นแรงงานราคาถูก และต้องออกจากหมู่บ้าน หมดกรรมสิทธิ์ในที่ดินแล้ว ภาพพจน์และค่านิยมที่ให้คุณค่าและความสำคัญต่อความเป็นแม่ของผู้หญิงทั้งสองชนชั้นก็กำลังเสื่อมสลายลงด้วย บทบาทที่สำคัญของผู้หญิงทุกระดับ คือ ความเป็นแม่ที่เคยมีความหมายความยินดีต่อผู้คนในครอบครัวกลายเป็นปัญหาและภาระของครอบครัวสมัยใหม่ที่ทั้งสามีและภรรยาต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ทำให้การเป็นแม่เป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้าในอาชีพ กาญจนา แก้วเทพ กล่าวไว้ในบทวิจารณ์หนังสือเรื่อง Of Woman Born ว่า เดิมการคลอดลูกเป็นหน้าที่ของครอบครัวที่ต้องช่วยกันดูแล พุ่มพุก เอาใจใส่ผู้เป็นแม่ หมอตำแยจะคอยช่วยดูแล แต่ปัจจุบันอำนาจในการตัดสินใจนี้ได้หลุดจากมือของผู้หญิงไปอยู่ในมือของแพทย์ที่ไม่เคยตั้งท้อง ไม่เคยคลอด การท้องกลายเป็นอาการป่วยที่อยู่ในความรับผิดชอบและการตัดสินใจของแพทย์ผู้รับฝากท้องเพียงผู้เดียว การให้กำเนิดมิใช่สิ่งที่น่าภาคภูมิใจที่ร่างกายของผู้หญิงที่สิ่งมีชีวิตที่จะสร้างขึ้นมาอีกต่อไป

สิ่งที่เราเผชิญอยู่ในปัจจุบันคือ ปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับผู้หญิงที่เป็นที่รับรู้กันทั่วไป และได้มีความพยายามเรียกร้องให้มีการแก้ไขอยู่ตลอดเวลา เช่น ปัญหาความไม่เสมอภาคของกฎหมาย ปัญหาการกดขี่แรงงานหญิง ปัญหาโสเภณีหญิง ปัญหาสุขภาพแม่และหญิงตั้งครรภ์ ซึ่งทั้งหมดล้วนมาจากอคติและอิทธิพลของภูมิหลังทางประวัติศาสตร์และเศรษฐกิจสังคมที่มีความซับซ้อน และสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออก

5. ผู้หญิงสยาม บทบาทและสถานภาพ: ร่องรอยจากพิธีกรรม ความเชื่อ (ปราณี วงษ์เทศ, 2544)

5.1 พิธีกรรมในช่วงสงกรานต์

สงกรานต์เป็นช่วงที่เป็นเทศกาลหลังจากการเก็บเกี่ยวพืชพันธุ์ธัญญาหารและกำลังเริ่มต้นฤดูกาลใหม่ พิธีกรรมสำคัญที่ยึดถือปฏิบัติตามประเพณีนอกจากการทำบุญไหว้ผีปู่ย่า ตายาย หรือบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไป สิ่งที่น่าสังเกต คือ บทบาทของผู้หญิงที่นอกเหนือจากการเตรียมข้าวปลาอาหารในการทำบุญและเอาไว้เลี้ยงคุณน้าในครอบครัว รวมทั้งญาติมิตรที่จะมาเยี่ยมเยือนในช่วงวันสงกรานต์แล้ว ผู้หญิงจะมีอิสระในการเล่นสาดน้ำ ร้องรำทำเพลง สนุกกับผู้ชายอย่างเต็มที่ และดูเหมือนจะมีบทบาทเป็นผู้บงการในทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นการจับผู้ชายมาเรียกค่าไถ่เป็นค่าเหล้า การสาดน้ำพระสงฆ์และเล่นกับพระโดยไม่ต้องสำรวมหรือกลัวถูกตำหนิติเตียน หรือการที่แม่เพลงสามารถเป็นตัวแทนพูดหรือร้องเพลงโต้ตอบผู้ชายที่มีเนื้อหาเรื่องทางเพศและถ้อยคำหยาบคาย ที่ผู้หญิงทั่วไปไม่ปฏิบัติกันในชีวิตประจำวัน

พิธีกรรมที่ขาดไม่ได้ในวันสงกรานต์ที่มักเล่นกันในหมู่ผู้หญิงเป็นหลัก คือ การเข้าทรงผีที่สิงอยู่ประจำเครื่องมือในการทำมาหากินต่างๆ เช่น การเข้าทรงผีนางครก นางสาว นางด้ง ฯลฯ เป็นต้น เพื่อเสี่ยงทายหรือสอบถามถึงปัญหาในการทำมาหากินว่าปีหน้าฝนจะแล้ง น้ำจะดี ข้าวปลาอาหารจะอุดมสมบูรณ์ หรือขาดแคลนประการใด เพื่อจะได้เตรียมตัวสำหรับฤดูกาลเพาะปลูกหน้าที่กำลังจะมาถึง ซึ่งพิธีกรรมดังกล่าวล้วนแสดงให้เห็นถึงความเชื่อที่เน้นความสำคัญของเพศหญิงที่มีต่อวิถีการผลิตปลະความสำคัญในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ และ ผู้สืบทอดประเพณีอย่างชัดเจน

5.2 ผู้หญิงกับบทบาทในการสืบทอดประเพณี

สืบเนื่องจากพื้นฐานโครงสร้างทางสังคมของไทยในอดีตที่ให้ความสำคัญกับการสืบเชื้อสายฝ่ายหญิง รวมทั้งการตั้งถิ่นฐานครอบครัวฝ่ายหญิงหลังการแต่งงาน ผู้ชายจึงมีฐานะเหมือนแขกท่ามกลางหมู่ญาติของฝ่ายภรรยา ขณะเดียวกันพี่น้องผู้ชายของฝ่ายภราก็ต้องย้ายออกนอกหมู่บ้าน ไปอาศัยอยู่กับภรรยาของตนเมื่อแต่งงานแล้วเช่นกัน

โดยสภาพพื้นฐานดังกล่าว ผู้หญิงจึงเป็นผู้ที่อยู่ติดที่ ขณะที่ผู้ชายต้องบวชหรือไปเป็นทหาร ไปได้เมียที่อื่น ผู้หญิงจึงเป็นเจ้าของหมู่บ้านอย่างแท้จริง นับตั้งแต่เป็นเจ้าของที่ดิน การผลิต และเป็นผู้รับผิดชอบในการประกอบพิธีกรรมเช่น ไหว้ผีของตระกูล หรือของหมู่บ้านของตนเอง เนื่องจากผู้หญิงจะเป็นผู้ที่รับรู้ประวัติความเป็นมาและเรื่องราวของหมู่บ้านตนเองที่ถ่ายทอดกันมาจากคุณแม่หรือยาย เพราะเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ติดกับหมู่บ้านไม่ได้ย้ายออกไปไหน

บทบาทของผู้หญิงในการสืบทอดประเพณีพิธีกรรมจะเห็นได้ชัดยิ่งขึ้นในหมู่บ้านที่มีการทำงานหัตถกรรม เช่น การปั่นหม้อ หรือการทอผ้า นอกเหนือจากการทำไร่ไถนา การ

ผลิตหม้อหรือการทอผ้าถือเป็นสิ่งของจำเป็นในการดำรงชีวิตซึ่งล้วนแต่เป็นหน้าที่และงานของผู้หญิงทั้งสิ้น ผู้ชายอาจมีส่วนช่วยเหลือบ้าง แต่หน้าที่หลักถือเป็นกิจกรรมที่เฉพาะของผู้หญิง ดังนั้น จากการทำงานเหล่านี้จะเป็นได้ว่าเป็นสิ่งที่ยิ่งสร้างย้ำความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงให้ใกล้ชิดสนิทสนมกันมากขึ้นทั้งในระดับครัวเรือน คือ จากการถ่ายทอดระหว่างรุ่นยายสู่รุ่นแม่หรือรุ่นหลาน และในหมู่บ้านเมื่อมีการยืมวัสดุ หรือเอาอย่างลวดลายของผ้าที่มักมีการสังสรรค์พบปะแลกเปลี่ยนทัศนะกันอยู่เสมอในหมู่บ้าน

6. ผู้หญิง/ผู้ชาย: ที่บ้าน/ที่สาธารณะ (กาญจนา แก้วเทพ อังใน คณะกรรมการส่งเสริมประสานงานสตรีแห่งชาติ, 2544)

6.1 ที่บ้าน/ที่สาธารณะ จากอดีตถึงปัจจุบัน การจัดวางคนแต่ละเพศให้อยู่ในสถานที่ใดนั้น มิใช่เรื่องที่เป็นไปอย่างธรรมชาติ ไม่ใช่เพียงเพราะเหตุผลของการเกิดมาเป็นผู้หญิง ก็เพียงพอแล้วที่ทำให้เพศนี้ชอบที่จะอยู่บ้านเพื่อเลี้ยงลูก ทำกับข้าวและงานบ้านต่างๆ หากแต่การจัดวางนี้เป็นเรื่องของ “วัฒนธรรม” ที่แตกต่างกันไปในแต่ละสังคม และแต่ละยุคสมัย และเพื่อให้เห็นการคลี่คลายสถานที่ที่ผู้หญิง/ผู้ชายจะถูกกำหนดให้อยู่ในแต่ละวัฒนธรรม

6.2 ที่บ้าน/ที่สาธารณะในสังคมเกษตรกรรมก่อนยุคทุนนิยม ในสังคมนี้จะมีคนอยู่ 2 ชั้นชั้นที่มีการกำหนดพื้นที่ของเพศหญิงแตกต่างกัน คือ ชั้นสูงและชั้นชาวบ้าน สำหรับชนชั้นสูงนั้น ผู้หญิงมีสถานะเปรียบเสมือน “สมบัติชิ้นหนึ่ง” ดังนั้นจึงมีข้อกำหนดเพื่อพิทักษ์รักษาสมบัติดังกล่าวเอาไว้ สถานที่ของหญิงชั้นสูงจึงถูกกำหนดภายในเขตรั้วของปราสาทราชวังเท่านั้น ในบางสังคม เช่น สังคมจีน จะมีประเพณีการรัดเท้าของผู้หญิงชั้นสูงให้มีขนาดเล็ก เพื่อไม่ให้สามารถก้าวออกสู่โลกภายนอกได้ “ที่บ้าน” และ “โลกภายนอก” สำหรับผู้หญิงชนชั้นสูงจึงเป็นสองโลกที่ตัดขาดออกจากกัน และสถานที่ของผู้หญิงชั้นสูงก็คือ บ้านเท่านั้น จึงมีการเปรียบผู้หญิงชั้นสูงว่า “นกน้อยในกรงทอง”

แต่สำหรับชนชั้นชาวบ้าน จะแตกต่างกันด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ ประการแรก บทบาทสถานะและความหมายของ “ที่บ้าน/ครอบครัว” ของสังคมเกษตรกรรม มีความแตกต่างจากครอบครัวปัจจุบัน กล่าวคือ ในสังคมเกษตรนั้น ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญๆ อย่างมากมาย ในด้านเศรษฐกิจเริ่มตั้งแต่หน่วยการผลิตนั้นทำกันในครอบครัว ในทางการเมือง ครอบครัวเป็นฐานอำนาจสำคัญ ดังนั้น ครอบครัวที่มีขนาดใหญ่ก็จะมีอำนาจในชุมชนมากยิ่งขึ้น ผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ที่อยู่บ้านจึงเป็น “แม่ของเรือน” ที่มีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญตามไปด้วย (เมื่อคิดในแง่เปรียบเทียบกับสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรม)

อีกประการหนึ่ง ในสังคมชนบทนั้น มีการจัดแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วน คือ ครัวเรือน ชุมชน และโลกภายนอกชุมชน การแบ่งแยกทั้งด้านกายภาพและเชิงนามธรรมไม่ได้มีลักษณะที่แยกขาดจากกัน เพราะฉะนั้นผู้หญิงในสังคมเกษตรจึงไม่ได้อยู่แต่ที่บ้านเท่านั้น หากแต่อยู่ตามสถานที่ต่างๆ ของชุมชนด้วย สำหรับพื้นที่ที่จะถูกห้ามไม่ให้ออกไป ได้แก่ พื้นที่นอกชุมชนออกไป ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผู้ชายออกไปแสวงหาความรู้ ตัวอย่างเช่น ในภาคเหนือ จะมีธรรมเนียมให้ผู้ชายรวมกลุ่มเอาวัวออกไปขายในพื้นที่อื่น เป็นต้น เป้าหมายของการรวมกลุ่มของผู้ชายในการออกไปนอกหมู่บ้านนี้ เพื่อไปเสาะแสวงหาความรู้จากโลกภายนอกมาเสริมเติมให้กับภูมิปัญญาของชุมชน และยังเป็นการเรียนรู้เพื่อให้ทำทันกับโลกภายนอก

อนึ่ง มีข้อสังเกตว่า ความหมายของคำว่า “โลกภายนอก” ในทัศนะของสังคมเกษตรกรรมนั้น มีนัยยะที่แตกต่างไปจากสังคมในปัจจุบัน เพราะ “โลกภายนอก” ในความคิดของชาวนานั้น เป็นโลกที่น่ากลัว ไม่น่าไว้วางใจ มีอันตรายแฝงอยู่ทั่วไป และมีข้อห้ามไม่ให้ผู้หญิงออกสู่โลกภายนอกเนื่องจากกลัวอันตรายต่างๆ

6.3 ที่บ้าน/ที่สาธารณะในสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรม เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมมาสู่สังคมอุตสาหกรรม นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงการผลิตอันเป็นมิติด้านเศรษฐกิจตามที่มักเข้าใจกันแล้ว แม้แต่มิติทางด้านพื้นที่ก็มีการเปลี่ยนแปลง และมีผลกระทบมาถึงวัฒนธรรมด้านการใช้และกำหนดพื้นที่สำหรับผู้หญิงและผู้ชาย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ในด้านของพื้นที่แล้ว ก็หมายความว่า กลุ่มชาวนาที่เคยอาศัยในชุมชนต้องมีการอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองโดยมาอยู่รวมๆ กันในเขตอุตสาหกรรม นักเศรษฐศาสตร์การเมืองกล่าวถึงการเคลื่อนย้ายลักษณะนี้ว่า การกวาดต้อนชาวนามาเป็นแรงงานโรงงานอุตสาหกรรม ให้มาอยู่รวมกันในพื้นที่เขตโรงงานนั้นๆ เพื่อให้นายจ้างสามารถควบคุมการใช้เวลาและการใช้พื้นที่ของแรงงานอย่างเต็มที่ รูปแบบการจัดพื้นที่แบบใหม่จึงเกิดขึ้น

การอพยพเคลื่อนย้ายจากชนบทเข้าสู่เมือง ส่งผลกระทบในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นขนาดโครงสร้าง และหน้าที่ของครอบครัว กล่าวคือ ครอบครัวเกษตรกรรมเป็นลักษณะของครอบครัวขยาย มีการปลูกบ้านในบริเวณใกล้เคียงกัน ดังนั้น ผู้หญิงจึงไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยว เนื่องจากมีญาติพี่น้องอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน แต่ขนาดของครอบครัวในสังคมอุตสาหกรรมจะมีขนาดเล็กเป็นลักษณะของครอบครัวเดี่ยว เพื่อความสะดวกในการเคลื่อนย้าย ครอบครัวในสังคมอุตสาหกรรมจึงมักประกอบไปด้วย พ่อ แม่ ลูก เท่านั้น ทำให้ผู้หญิงต้องอยู่บ้านกับลูกตามลำพัง เสี่ยงกับความโดดเดี่ยวมากกว่าในอดีต

นอกจากนั้น การเปลี่ยนแปลงของครอบครัวยังส่งผลต่อบทบาทหน้าที่ของครอบครัว ในขณะที่ครอบครัวในสังคมการเกษตรมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นหน่วยผลิตและ

หน่วยบริโภค แต่สังคมอุตสาหกรรมได้ดึงหน้าที่หน่วยผลิตออกไปจากครอบครัว คงเหลือไว้เพียงหน่วยบริโภคเพียงอย่างเดียว ทำให้ความสำคัญของครอบครัวลดน้อยลง นักสตรีนิยมสายเศรษฐกิจการเมือง ได้กล่าวไว้ว่า การแยกกันเด็ดขาดระหว่าง “ที่บ้าน” กับ “ที่ทำงาน” นั้นเป็นปรากฏการณ์ที่มาที่ระบบทุนนิยมนี้เอง

ในขณะที่ความสำคัญของ “ที่บ้าน/ครอบครัว” ลดความสำคัญลง “ที่ทำงาน/ที่สาธารณะ” กลับมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากในเศรษฐกิจทุนนิยมนี้มีแหล่งที่มาของรายได้ในครอบครัวเพียงที่เดียวคือ จากค่าจ้างแรงงาน จึงทำให้ที่ทำงานกลายเป็นปัจจัยพื้นฐานในการรองรับชีวิตของครอบครัวและผู้คนในระบบทุนนิยมแต่เพียงแหล่งเดียว

นอกจากการถือ “ที่บ้าน” กับ “ที่ทำงาน” ออกจากกันแล้ว ระบบทุนนิยมยังได้ถือ “ผู้ชาย” และ “ผู้หญิง” ออกจากการที่เคยทำการผลิตร่วมกันอีกด้วย โดยที่จะมีแต่ “ผู้ชายเท่านั้นที่ออกไปทำงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว” ระดับความสำคัญของผู้หญิงและผู้ชายก็ยังลอยห่างจากกันมากขึ้นเพราะผู้ชายได้ออกไปอยู่ใน “โลกของการทำงาน” ที่มีความสำคัญเพราะเป็นแหล่งที่มาของรายได้ ในขณะที่ผู้หญิงได้ถูกกำหนดให้อยู่ใน “บ้าน/ครอบครัว” ที่มีความสำคัญน้อยลง

ในสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรมที่มีการแยก ที่บ้าน และ ที่ทำงาน ออกจากกันอย่างเด็ดขาดนี้ ผู้หญิงจะถูกกำหนดพื้นที่ให้ใช้เวลาในชีวิตส่วนใหญ่อยู่ภายในบ้าน และถูกกำหนดหน้าที่พื้นฐานตามหน้าที่ของสถาบันครอบครัว ผู้หญิงจึงมีบทบาทเป็น “เมีย” เพื่อผลิตสมาชิกใหม่เป็น “แม่” เพื่ออบรมบ่มเพาะสมาชิกใหม่ และเป็น “แม่บ้าน” ที่รับผิดชอบภาระงานทั้งหมด อันได้แก่ การจัดหาและจัดเตรียมอาหาร การซักรีดเสื้อผ้า การทำความสะอาดบ้าน การดูแลสุขภาพของสมาชิกในบ้านทุกๆ คน ซึ่งหน้าที่ที่กล่าวมาทั้งหมดเรียกว่า “งานบ้าน” ซึ่งมีผู้กล่าวไว้ว่า เมื่อเกิดการผลิตในระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมนั้น ก็มีแต่การผลิตภาคสาธารณะ คือ การทำงานในโรงงานเท่านั้นที่ระบบทุนนิยมถือว่ามีความสำคัญ เพราะมีการสร้างมูลค่าให้สินค้า ส่วนที่บ้านซึ่งกลายเป็นภาคส่วนตัวนั้น ก็เริ่มหมดความสำคัญและกลายเป็นเพียงส่วนเสริมของระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมเท่านั้น ในการนี้ “เมื่อก็กลายเป็นสภาพเป็นหัวหน้าคนใช้ และมีอาณาบริเวณอยู่แต่ภายในบ้านเท่านั้น”

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดื่มแอลกอฮอล์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สายสามัญศึกษา จังหวัดพัทลุง ของ อรนุช ภาชีน และคณะ(2542) ศึกษาในนักเรียนทั้งหมด 1,261 คน เกี่ยวกับพฤติกรรมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์พบว่า อายุเฉลี่ยที่เริ่มบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เท่ากับ 15.1 ปี ทั้งเพศชายและเพศหญิงจะเริ่มดื่มในช่วงอายุ 14-18 ปี คิดเป็นร้อยละ

84.7 และ 87.9 ตามลำดับ เครื่องดื่มชนิดแรกที่บริโภค คือ เบียร์มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 57.8 ในเพศชาย และร้อยละ 81.0 ในเพศหญิง โดยโอกาสที่จะเลือกดื่มแอลกอฮอล์นั้น ร้อยละ 92.3 ในเพศชาย และร้อยละ 86.1 ในเพศหญิง จะดื่มเมื่อมีงานเลี้ยงสังสรรค์

การศึกษาของ สมิต วัฒนธัญญกรรม และคณะ (2545) ได้ศึกษาถึงพฤติกรรมการสูบบุหรี่ ดื่มแอลกอฮอล์ และเสพยาบ้า ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในจังหวัดปทุมธานี จำนวน 1,530 คน พบว่านักเรียนมีพฤติกรรมที่อยู่ในระดับเสี่ยงต่อการดื่มแอลกอฮอล์ร้อยละ 56.4 รองลงมา มีพฤติกรรมในระดับเคยทดลองร้อยละ 17.2 อายุเฉลี่ยของนักเรียนที่เริ่มดื่มเท่ากับ 14 ปี ในจำนวนนี้มีนักเรียน เริ่มดื่มเมื่อมีอายุมากกว่า 12 ปี ถึงร้อยละ 74.0 รองลงมาดื่มเมื่อมีอายุ 10-12 ปี ถึงร้อยละ 24.0 ซึ่งเหตุผลของการดื่มคือ ต้องการทดลอง ต้องการเข้าสังคม เพื่อนชักชวน บิดา และญาติชวน โดยส่วนมากบริโภคเครื่องดื่มเบียร์มากที่สุดถึงร้อยละ 78.1 รองลงมาคือเหล้า ร้อยละ 20.3

การศึกษาของ วิรวรรณ เล็กสกุลไชย และ จินตนา เทพทรงวัจจ (2545) เรื่อง การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของคนไทย ได้ทำการสอบถามกลุ่มตัวอย่าง 3 ช่วง โดยช่วงที่ 1 ได้ทำการสอบถามในกลุ่มนักเรียนมัธยมปลายและนักศึกษา ในเดือนธันวาคม 2543 ช่วงที่ 2 ในกลุ่มอาสาสมัครในชุมชนของกรุงเทพฯ โดยศึกษาในเดือน กุมภาพันธ์ 2544 และช่วงที่ 3 ในกลุ่มผู้ที่มารับการเจาะเลือดที่ศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในเดือนเมษายน 2544 จำนวน 491 คน พบว่าเพศชายมีการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มากกว่าเพศหญิง สาเหตุของการนำไปสู่การดื่มคือ การเข้าสังคมเพื่อทำให้กล้าพูดและกล้าแสดงออกร้อย 52.9 รองลงมาคือการถูกชักชวน ร้อยละ 25.9 ซึ่งรสนิยมของเครื่องดื่มมีผลต่อการเลือกดื่มในเพศชาย และปัจจัยที่มีส่วนในการตัดสินใจเลือกดื่มคือ โอกาสในการดื่ม และความคิดเห็นหรือคำนิยามเกี่ยวกับการดื่มของแต่ละบุคคล

อวิสดา จันทรแสนตอ (2541) ได้ศึกษาปัจจัยส่งเสริมและผลกระทบจากการเสพติดสุราของหญิง ในเขตพื้นที่ชุมชนเทศบาลนครเชียงใหม่ จำนวน 7 ราย พบว่า ปัจจัยที่ทำให้หญิงเริ่มติดสุรา คือ การขาดความอบอุ่นจากครอบครัวในวัยเด็ก และการมีแบบอย่างบุคคลในครัวเรือนติดสุรา ปัจจัยนำไปให้ติดสุราในหญิงส่วนใหญ่เกิดจากการประสบกับภาวะวิกฤตในชีวิต และสภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยให้ดื่มสุรา ซึ่งหญิงบางคนให้เหตุผลว่าต้องการแสดงความเท่าเทียมบุรุษ และ การประสบกับปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัว ส่วนผลกระทบจากการติดสุราที่มีต่อผู้ติดสุราและครอบครัว คือ ปัญหาสุขภาพ การทำร้ายตนเองตลอดจนการพยายามฆ่าตัวตาย หน้าที่การงานบกพร่อง สูญเสียเงินทองและทรัพย์สิน เกิดปัญหาการมีสัมพันธภาพกับบุคคลใน

ครอบครัวและ เพื่อนบ้าน การมีสุขภาพเพศสัมพันธ์กับคู่สมรส และ การมีความรู้สึกต่อตนเอง ในทางลบ

ไสยา ตะกุดมูล (2546) ได้ศึกษาเรื่องสุขภาพจิตและการพยาบาลจิตเวช ในคู่สมรสของผู้ที่เป็นโรคจิตจากสุรา ที่มารับการรักษาโรงพยาบาลสวนปรุง จังหวัดเชียงใหม่จำนวน 100 คน พบว่า คู่สมรสของผู้ที่เป็นโรคจิตจากสุรา ร้อยละ 39.0 และ ร้อยละ 35.0 มีภาวะสุขภาพจิตต่ำกว่าคนทั่วไป และเท่ากับคนทั่วไปตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคู่สมรสของผู้ที่เป็นโรคจิตจากสุรากลุ่มนี้เป็นกลุ่มเสี่ยงที่มีปัญหาสุขภาพจิตในช่วงระยะเริ่มแรก

ศิริลักษณ์ ตนะวิไชย (2534) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจของภาคเหนือตอนบนกับการดำเนินการศึกษานอกระบบ พบว่า ภาคเหนือตอนบนซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรม มีวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของประชาชนที่แตกต่างจากภาคอื่นๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายการพัฒนาประเทศ กระบวนการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการศึกษาในพื้นที่ที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงไปของระบบการศึกษาส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมในด้านอื่นๆด้วยเช่นกัน

พุทธชาติ ปานเม่น (2539) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในระบบเกษตรกรรมทางเลือก ซึ่งศึกษาหมู่บ้านในเขตอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา พบว่า รูปแบบการผลิตของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มีการใช้เครื่องจักรแทนแรงงานจากคน และแรงงานจากสัตว์ รวมทั้งมีการใช้สารเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต รูปแบบการผลิตเน้นเพื่อการจำหน่ายมากกว่าการผลิตเพื่อบริโภค นอกจากนี้ ระบบความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ความเชื่อ และพิธีกรรมดั้งเดิมในการพึ่งพาธรรมชาติ รวมถึงการให้ความสำคัญกับพลังเหนือธรรมชาติ และจิตใจที่น้อยลง มีความเชื่อในหลักการและเหตุผลทางวิทยาศาสตร์มากขึ้น ทำให้ชุมชนมีความเป็นปัจเจกมากขึ้น

เฉลิมศักดิ์ จัตติยะ (2541) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตด้านการเกษตรของชุมชนกะเหรี่ยง พบว่า การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยง เนื่องจากปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของสภาพนิเวศวิทยาของหมู่บ้าน การเรียนรู้โดยการปฏิบัติในระบบการผลิตซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากกลุ่มนายทุน สำหรับปัจจัยภายนอก ได้แก่ การได้รับเงินสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน การคมนาคมที่สะดวกขึ้นทำให้การขนส่งผลผลิตทำได้ง่ายยิ่งขึ้น และผลจากการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตทำให้ชุมชนกะเหรี่ยงมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม จากความสัมพันธ์

ที่เคยมีการช่วยเหลือกันในการผลิตเปลี่ยนมาเป็นการผลิตแบบต่างคนต่างทำ ความผูกพัน ความไว้วางใจในเครือญาติและเพื่อนบ้านลดลง วิถีชีวิตที่เรียบง่ายเปลี่ยนมาเป็นวิถีชีวิตที่มีความรีบเร่ง

เขาวนิศย์ กิตติธรรกุล (2543) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านแห่งหนึ่งริมทะเลสาบสงขลาในช่วงปี 2540-2541 พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม นโยบายส่งเสริมการศึกษา การทำสวนยาง ตลอดจนกมลโกศลลาด ซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างเมืองกับหมู่บ้าน ในแง่การผลิตและการบริโภค ส่งผลให้ครอบครัวชนบทใช้วิถีที่แตกต่างกันตามฐานทรัพยากรที่มีอยู่เดิม เพื่อปรับตัวให้สอดคล้องกับเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงจึงทำให้การแบ่งชนชั้นทางสังคมในหมู่บ้านยิ่งชัดเจนมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามการแบ่งการทำงานระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย และการจัดการเรื่องเงินในครัวเรือนมิได้เปลี่ยนไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านและครอบครัว เนื่องจากอุดมการณ์ที่เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงยังคงเน้นย้ำความเป็นแม่ และงานบ้าน ภาระหน้าที่ของผู้หญิงชาวบ้านได้เอื้อประโยชน์อย่างยิ่งต่อครอบครัวและชุมชน

เจนนิเฟอร์ เกรย์(2529) ในงานวิจัยเรื่องเศรษฐศาสตร์ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของผู้หญิงในภาคเหนือซึ่งช่วยสะท้อนให้เห็นถึงฐานะและสถานภาพของผู้หญิงส่วนใหญ่ในภาคอื่นๆ ของสังคมไทยด้วย ว่า การแบ่งแยกชั้นพื้นฐานระหว่างเจ้าของที่ดิน ผู้เช่า และคนไร้ที่ดิน ได้ส่งผลกระทบต่อสถานะของผู้หญิง และประเภทของงานที่ผู้หญิงทำที่ในอดีตผู้หญิงอาศัยการควบคุมที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเกิดจากการเหนี่ยวนำของการสืบทอดทางมรดก และผีปู้ย่า ทำให้ผู้หญิงมีฐานะเป็นอิสระทางเศรษฐกิจ และมีคุณค่าทางสังคม

Rosaldo, Michelle Z, and louis Lamphere eds. (1974) การเน้นบทบาทของความเป็นแม่ของผู้หญิง นำไปสู่บทบาทที่ตรงกันข้ามที่พบอยู่ในสากลใน โลกระหว่างบทบาทที่ถูกจำกัดอยู่แต่ในบ้าน กับบทบาทของงานที่เกี่ยวข้องกับสาธารณชนหรืองานนอกบ้าน ซึ่งเป็นเรื่องของความไม่เท่าเทียมกัน เพราะการที่ผู้หญิงต้องถูกจำกัดบทบาทในแวดวงของงานบ้านทำให้ไม่มีโอกาสที่จะเข้าถึงสิ่งที่เรียกว่าอำนาจ ชื่อเสียง และค่านิยมทางวัฒนธรรมที่กลายเป็นอภิสิทธิ์สำหรับผู้ชาย

8. แนวคิดในการศึกษา

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาจึงนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดเป็นแนวทาง ได้แก่ การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ว่าสาเหตุและโอกาสที่นำไปสู่การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เงื่อนไขที่สนับสนุนให้มีการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ลักษณะในการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้น มีมาจากพื้นฐานของหมู่บ้านม่วงคำที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างเป็นพลวัต